

FEODAL MACARİSTAN'DA TOPLUMSAL YAPI VE MACAR TARİHİNDEKİ İLK AYAKLANMA: ERDEL KÖYLÜ AYAKLANMASI (1437- 1438)

Gökhan Dilbaş¹

Özet

1437-1438 yıllarında Erdel'de yaşanan ayaklanma, Macar tarihindeki ilk köylü ayaklanması ve ilk kitlesel harekettir. Bu ayaklanma sonucunda Macar Krallığı'nın hâkimiyeti altında bulunan Erdel, ekonomik olarak zayıflarken aynı zamanda insan kaybına da uğramış, yaşanan gelişmeler sonucunda bir yandan sınırları içindeki sorunlara çözüm bulmaya bir yandan da Osmanlı ilerlemesini durdurmaya çalışan Orta Çağ Macar Krallığı sıkıntılı bir döneme girmiştir.

Ayaklanma temelde ekonomik koşulların ağırlaşması yüzünden çıkmışsa da ayaklanmanın Erdel'de yaşayan halklar arasında ayrıcalıklar bulunması gibi toplumsal, Avrupa'da yayılan Husitizm hareketi gibi dini ve yaşanmakta olan Osmanlı-Macar mücadelesi gibi askeri sebepleri de mevcuttur.

1437-1438 Erdel köylü ayaklanmasının incelenmesi ve değerlendirilmesi bir yandan Orta Çağ Macar tarihinin anlaşılmasına katkı sağlarken bir yandan da Avrupa'da yaşanan benzer olayların yorumlanmasına; bu bağlamda Avrupa tarihinin gözden geçirilmesine ve Avrupa'nın toplumsal yapısının incelenmesine de katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Erdel Köylü Ayaklanması, Orta Çağ Macar Krallığı, Budai Antal Nagy, Sigismund (Zsigmond), Yüksek Soylular.

The Social Structure In Feudal Hungary And The First Revolt In The Hungarian History: The Transylvanian Peasant Revolt (1437-1438)

Abstract

The revolt out breaking in Transylvania in 1437-1438 is the first peasant uprising and as the first mass movement in the Hungarian history. Transylvania, reined by the Kingdom of Hungary, has weakened economically as a consequence of this revolt and has also suffered a significant loss of people, with the Medieval Kingdom of Hungary now facing heavier troubles, trying to find solutions to the internal problems caused by what happened, on the one hand, and to put a stop to the territorial advances of the Ottomans, on the other hand.

---

¹ Doç. Dr. ORCID: 0000-0003-4337-8700 gokhandilbas@hotmail.com

While it is true that this revolt has been driven primarily by the deteriorating economical conditions, there were some social factors such as the privileges granted to certain people living in Transylvania and some religions factors such as the Hussite movement spreading over Europe, as well as some military factors such as the Ottoman-Hungarian battle going on.

An investigation and assessment of the peasant revolt of 1437-1438 would contribute to a better understanding of the Medieval history of Hungary, on the one hand, and would provide a clearer picture of the similar events which Europe have had to face at the time, on the other hand; and would also, in this context, bring new perspectives to the European history as well as to further researches on the social structure in Europe at the time.

Key words: Peasant Revolt of Transylvania, Medieval Kingdom of Hungary, Budai Antal Nagy, Sigismund (Zsigmond), High Elites.

Giriş

Macar boylarının M.S. III. veya IV. yüzyılda Ural Dağları civarından başlayan göçleri günümüzde Başkurdistan coğrafyasına denk gelen *Magna Hungaria*, ardından Don ve Dinyeper nehirleri arasında yer alan *Levédia* ve Prut, Dinyester ve Dinyeper nehirleri arasında bulunan *Etelköz* sahalarındaki geçici yerleşmelerini takip ederek nihai yurtları olan Karpatlar Havzası'nda son bulmuştur². Karpatlar Havzası'nı yurt tutan Macarlar, Avrupa'da çeşitli yönlerde bir süre akınlar yaptıktan sonra bu coğrafyada kalıcı şekilde varlıklarını devam ettirmek istiyorlarsa yerleşik düzene geçmenin, Hristiyan inancını kabul etmenin ve Avrupa kültürüne uyum sağlamanın gerekli olduğunu anlamışlar ve bu yönde adımlar atmaya başlamışlardır. Batı Roma İmparatorluğu'nun M.S. 476 yılında yıkılmasından sonra Avrupa'da yeni bir dönem, Orta Çağ (M.S. 500-1500) başlar. Dönemin ekonomik ve askeri koşulları sebebiyle temelde derebeyi-serf ilişkisi üzerine kurulmuş bir ekonomik sistem olan *Feodalite* göreceli şekilde tüm Orta Çağ boyunca devam eder. Orta Çağ Avrupası'nda başta ekonomik koşulların ağırlaşması sebebiyle feodal düzene karşı zaman zaman isyanların ve ayaklanmaların çıktığı görülür. 1437-1438 yıllarında Erdel'de yaşanan köylü ayaklanması da Orta Çağ'da yaşanan bu tür ayaklanmalardan birisidir.

Toplumsal olayların sebeplerini, gelişimlerini ve sonuçlarını anlamak ve yorumlamak için bu olayların ortaya çıktığı toplumun yapısını, dinamiklerini ve içinden

---

² Naciye Güngörmüş, *Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-2009)*, Köksav Yayınları, Birinci Baskı, Ankara Ocak 2010, 19; László Rásonyi, *Tarihte Türklük*, Üçüncü Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 126, Seri III – Sayı: A.34, Ankara 1993, 120-121.

geçmekte olduğu koşulları da bilmek gerekir. Bu bağlamda çalışmamızda öncelikle feodal Macaristan'da toplumsal sınıfların ne şekilde ortaya çıktığı incelenmiş, ardından XV. yüzyılda Erdel'in toplumsal ve ekonomik durumuna değinilmiş, ayaklanmanın ekonomik, toplumsal, dini ve askeri sebepleri mercek altına alındıktan sonra 1437-1438 Erdel köylü ayaklanmasının gelişimi kaleme alınmış, sonrasında süreç içinde öne çıkan ve Macar tarihinde de dönüm noktaları oluşturan aşamalar ve bunların sonuçları incelenmiş ve çalışma, Macar ulusal tarihinde ilk defa meydana gelen hareketin genel bir değerlendirmesi ile sonuçlandırılmıştır. Çalışmada ağırlıklı olarak güncel kaynaklardan yararlanarak ayaklanmanın gelişim aşamalarına odaklanılmasının yanı sıra ayaklanmanın sebepleri ve sonuçları da ekonomik, toplumsal ve dini faktörler açısından derinlemesine incelenmiş, ayaklanmanın Avrupa'da yaşanan bu tür toplumsal hareketlerle karşılaştırılması yapılmış, ayrıca olayların gelişiminde Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki ilerleme sürecinin etkisine de yer verilmiştir.

1) Macaristan'da Toplumsal Yapının Gelişimi ve Feodal Düzen

Macaristan'da toplumsal sınıfların ortaya çıkışı Macar boylarının Karpatlar Havzası'na gelişi ile 896-900 yıllarında, yurt tutuştan itibaren şekillenmeye başlar ve yaklaşık olarak 1526 yılına, Mohaç Savaşı'na kadar devam eder. İlk Macar hanedanlığı olan Árpád Hanedanlığı (1001-1301) döneminde teşekkül etmeye başlayan serf ve soylu sınıfının hakları ve sorumlulukları **1) Aziz István Yasaları** ile **2) II. András** (1205-1235) tarafından 1222 yılında kabul edilen *Aranybulla* (Altın Mühür) ile **3) IV. Béla'nın** (1235-1270) serflerin ve soyluların haklarının sınırlarını belirlemesiyle **4) I. (Büyük) Lajos'un** (1342-1382) 1352 yılında soyluların mülklerinin satılmayacağını kabul etmesi aşamalarından geçerek XIV. yüzyıla kadar belirlenmiş olur. Bu zamana kadar belirlenen serflerin ve soyluların hakları ve sorumlulukları 1514 yılında Macar hukuk bilimcisi István Werbőczy (1458-1541) tarafından kaleme alınan *Hármaskönyv-Tripartium* adlı eser ile standart hale gelir ve Macaristan'da XIX. yüzyıla kadar geçerliliğini korur³.

Yurt tutuş sürecinde sadece özgür insanlar (*liber*) ve kölelerden (*servus*) meydana gelen Macar toplumu, 970 yılında Bizans İmparatorluğu karşısında alınan yenilginin, Macar boylarının yerleşik düzene geçmeye başlamasının, Avrupa kültürüne ve feodal

³ Árpád Péter Harmat, A középkori feudális magyar társadalom, <http://tortenelemcikk.hu/node/225> (30.03.2020); F. Eckhart, *Macaristan Tarihi*, (çev. İbrahim Kafesoğlu), Türk Tarih Kurumu Yayınları X. Dizi, Sayı 3a, 2. Baskı (Tıpkıbasım), Ankara 2010, 53.

sisteme uyum sağlama sürecinin de etkisiyle yavaş yavaş değişikliğe uğramaya başlar. Bu bağlamda özgür insanlar; en üstten en alta doğru krala yakın ve varlıklı kişiler *Beyler*, askerlerden oluşan *Savaşçılar* ve Macar topraklarına göçler yoluyla ülke sınırları dışından gelen insanlarla birlikte içinde özgür insanların da yer aldığı *Hospesler* olmak üzere üç alt katmana bölünür⁴.

İlerleyen zamanda merkezi otoritenin zayıflamasıyla büyük kısmı X-XII. yüzyıllar arasında kraldan elde ettikleri mülklerde yaşayan, yaşamlarını tarımsal faaliyetlerde çalışarak sürdüren *Serviens* (servientes regis) denilen bir sınıf daha ortaya çıkar. Ancak bu insanlar mülk sahibi olmalarına, seferler sırasında orduya katılmalarına ve muharebelerde çarpışmalarına rağmen tam anlamıyla Macar toplumunun hâkim zümreleri arasına girmeyi başaramazlar, geri planda kalırlar ve bu durum serviensler arasında giderek daha çok huzursuzluğa yol açar. Bundan başka *Várjobbágy* (kale savaşçıları) denilen ve görevleri kalelerde askeri hizmetleri yerine getirmek olan bir sınıf daha teşekkül eder⁵.

Macaristan'da XIII. yüzyılda toplumsal ayrımlar hız kazanır ve özellikle III. Béla (1172-1196) ve II. András arasındaki taht mücadelesi sırasında yüksek miktarda yapılan mülk bağışları sonucunda *Baronlar* da denilen bir yüksek soylu tabakası meydana gelir⁶. II. András döneminde güçleri artan ve hâkimiyet alanlarını genişleten bu yüksek soylular Macar Krallığı'nın yönetim kademesinde Erdel Voyvodalığı, Dalmaçya Banlığı vb. önemli görevlere de getirilirler. Bununla birlikte yine II. András zamanında várjobbágylar, serviensler ve küçük mülk sahipleri Kral'a 1222 yılında *Aranybullá* (Altın Mühür) denilen bir ferman imzalatırlar ve bu suretle yüksek soyluların hâkimiyet alanlarını ve yetkilerini kısıtlamak isterler. Macaristan'da taht mücadelelerinden başka 1241-1242 yıllarında yaşanan Moğol İstilasını da Macar toplumunda sınıfların daha belirgin şekilde ortaya çıkmasını sağlar. İstila sonucunda Macar Kralı IV. Béla, Macar

⁴ Harmat, A középkori feudális magyar társadalom; www.ehumana.hu/arpad/1/p11.htm (31.03.2020).

⁵ Harmat, A középkori feudális magyar társadalom; Eckhart, 53; Pál Engel, *Beilleszkedés Európába a Kezdetektől 1440-ig. Magyarok Európában I.* (ed. Glatz Ferenc), Háttér Lap- és Könyv Kiadó, Budapest 1990, 218-219; Pál Engel, *Szent István birodalma. A középkori Magyarországi Története*, (szer. Glatz Ferenc), MTA Történettudományi Intézet, Budapest 2001, 74; Attila Zsoldos, "II. András Aranybullája", *Történelmi Szemle*, LII, Budapest 2011, 11; Attila Zsoldos, "II. András reformjai", *História*, 2001/1-2, 27-28; Elemér Mályusz, *Az Erdélyi Magyar Társadalom A Középkorban*, MTA Történettudományi Intézet, Budapest 1988, 18.

⁶ Bálint Hóman – Gyula Szekfü, *Magyar Történet*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1928, <http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0002/index.html> (10.04.2020); Harmat, A középkori feudális magyar társadalom; Mályusz, 67.

ordusunun silah donanımının çağa uygun olmadığını görür, savaş taktiği açısından da yenilenmeye ihtiyacı olduğunu anlar ve ordu içinde ciddi bir reform hareketine girişir. Bu süreçte orduda görev alan serviensler ilerleyen zamanda birtakım haklara sahip olurlar ve bu suretle toplum içindeki konumlarını güçlendirirler. XIII. yüzyılın sonuna doğru várjobbágylar ve orduda görevli serviensler kendilerini artık soylu olarak görmeye başlar ve bu iki sınıf birbiri ile gitgide kaynaşır⁷.

Várjobbágyların ve servienslerin soyluluk durumunu Kral IV. Béla'da kabul eder ve 1267 yılında kabul edilen bir yasa ile serviensler ve várjobbágylar artık *soylu* (nobilis) olarak anılmaya başlar ve küçük mülk sahiplerinin de soyluluk haklarından yararlanması kabul edilir. Bu süreç yaşanırken Macar Krallığı'nda yüksek soyluların Macar ordusuna önemli miktarda asker sağlayan bir kaynak konumuna gelmesi Macaristan'da toplumsal dönüşümde yeni bir dönemi başlatır. Yüksek soylular bu aşamadan sonra kral da dâhil olmak üzere tüm toplum kesimleri karşısında üstünlük kazanır, Macar toplumunun diğer kesimlerinden kesin şekilde ayrılır, soyluluk unvanlarını ailelerinin gelecek kuşaklarına aktarmayı başarır ve bu şekilde unvanları ve sahip oldukları mülkler de kuşaktan kuşağa geçmeye başlar. Bu süreçte kendilerine verilmiş birtakım ayrıcalıklarla asilzadeler içinde ayrı bir sınıf teşkil eden küçük ve orta asilzadeler ise yüksek soylular gibi tamamen ayrı bir toplumsal yapı teşkil etmeyi başaramazlar. Bu şekilde yüksek soylular özellikle serfler ve küçük asilzadeler üzerinde baskı oluşturmaya başlarlar⁸.

Macaristan'da toplumsal yapı bu şekilde gelişmeler gösterirken özgür insanlar içinde de ayrışmalar yaşanır. Bunların bir kısmı soyluluğa yükselir, bir kısmı ise bir soylunun toprağını işleyen ancak mülkiyet hakkı olmayan, sadece gıda ihtiyaçlarını karşılayacak kadar ürünü kendilerine ayıran Orta Çağ köylüsü *serf* haline gelir ve serflerin Macar toplumu içindeki konumu da soylulara benzer şekilde XIV. yüzyılda artık belirginleşir. Bu suretle serfler, hizmetinde çalıştığı soyluya/derebeyine vergi vermekte ve birtakım yükümlülükleri de – gönüllü çalışma/angarya, hediye verme vb. – yerine getirmektedir. Derebeylerinin mülklerinde yaşayan köylüler yaşamları boyunca derebeyine hizmet etmektedir ve derebeyinin tebaası olarak kabul edilmektedir. Sadece

---

⁷ Harmat, A középkori feudális magyar társadalom; Attila Zsoldos, "II. András Aranybullája" *História*, 2001/1-2, 20; Engel, *Szent István birodalma. A középkori Magyarország Története*, 73; Mályusz, 18-19.

⁸ Harmat, A középkori feudális magyar társadalom; Zsoldos, "II. András Aranybullája", 20; Engel, *Szent István birodalma. A középkori Magyarország Története*, 73.

yapacağı işleri söylemeyen, aynı zamanda onları yargılama ve onlara ceza verme yetkisi de bulunan derebeylerine bağlı olan serflerin ilk zamanlarda buldukları ikametgâh yerlerinden ayrılmaları, bu yerleri terk etmeleri de yasaktır. Bu durum ancak 1397 yılında serfin belli bir miktar ücret ödedikten sonra bir derebeyinin mülkünden bir başka derebeyinin mülküne geçiş hakkının tanınmasıyla aşılr.

“Serfleri başka mülklere gitmek istediği zaman, değişik hilekârlıklarla, farklı cezalarla, tahsilatlarla, görevlerle(?) onları kendilerinden uzak tutmak isteyen... çok sayıda ülke sakini vardır..., bunun haricinde bu durumlar onlara rahatsızlık verdikten sonra dahi onların serbest ve huzurlu şekilde gitmelerine izin verilmemektedir, kralın, sayıları az olmayan din adamlarının ve soyluların ve diğer unvanlara sahip insanların mülk sahibi olmaları sebebiyle iskan edilmemiş toprakların zorluklarını çekmeye mecbur kalmaktadırlar. Bu yüzden Biz, hükümdarlık unvanımızın yaptırım gücüyle de, menfaatinin toplumun lehine ve krallığımızın yararına olmasına ve koruma amacına hizmet etmesini istediğimizden, dünyanın yaradılışından bu yana her insan eşit şekilde bir ilk atadan özgür olarak neşet ettiğinden ve onları yalnızca tabiatın değil, aynı zamanda insanın gücü de esaret altına aldığından dolayı, krallığımızın baronlarıyla ve erk sahibi ileri gelenleriyle hep birlikte bu durumu iyileştirmeye karar verdik...”⁹.

Serfler, köylerde yaşamaktadır, hizmetlerinin ve varlıklarının temeli toprağa bağlıdır. Bu şekilde derebeyine *cenusus* (iki parça halinde alınan vergi), *kilenced* (ürün vergisi) ve kiliseye ve devlete ise *tized* (hasat ve şarap üretiminden sonra verilen ondalık vergi) verirlerdi. Köylülerin ödemekle yükümlü oldukları vergiler sadece para şeklinde değil, ürün şeklinde de olabiliyor ve köylüler derebeyine gönüllü çalışma şeklinde de hizmet edebiliyordu. Bundan başka köylüler derebeyinin isteğine veya yerel adetlere göre derebeyine ürettiği tarım ürünlerinden veya hayvanlarından hediye de verirdi. Bundan başka derebeyi hasattan ve şarap üretiminden de pay alırdı¹⁰. XIII-XIV. yüzyıl

⁹ Decreta Regni Hungáriái 1301-1457. Collectionem manuscriptam Francisci Döry, additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis et Vera Bácskai. 1976. s. 154-156'dan yazar C. Tóth çevirmiştir. Norbert C. Tóth, *Magyarország Története. Luxemburgi Zsigmond Uralkodása 1387-1437*, (Főszerkesztő: Romsics Ignác), Kossuth Kiadó, 2009.

¹⁰ Harmat, A középkori feudális magyar társadalom; Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası-Ortaçağ: Feodal Dünya*, II. Cilt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul Temmuz 2015, 221; Muammer Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul Ekim 2012, 102; C., 2009; <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/a-kozepekor-tortenete-476-1492/parasztok-a-kora-kozepekorban/a-paraszti-szolgaltatasok> (03.04.2020); <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/a-kozepekor-tortenete-476-1492/parasztok-a-kora-kozepekorban/a-kozepekor-uradalmi-rendszer-a-termeszeti>

dönümünde Macaristan'da ve Erdel'de üstte yüksek soylulardan ve din adamlarından altta ise serflerden meydana gelen bir toplumsal yapı oluşur. Feodal düzen içinde değişmekle birlikte diğer toplum katmanlarının sahip oldukları hakların birçoğundan derebeyinin emri altında çalışan serfler yararlanamaz. Bununla birlikte bir mülkten diğerine geçme hakkı bulunan *özgür köylüler* de vardır. Macar Krallığı'nda Sakson köylüleri, Erdel topraklarında ise Sakson, Sekel ve başlangıçta Ulah köylüleri bu haktan yararlanabilmektedirler¹¹.

2) XV. Yüzyılda Erdel'in Toplumsal ve Ekonomik Durumu

Orta Çağ'da Macar Krallığı hâkimiyetinde bulunan Erdel sahasında Saksonlar, Sekeller, Macarlar ve Romenlerin ataları olan Ulahlar olmak üzere dört etnik grup yaşamaktadır. XV. yüzyılın ilk zamanlarında Saksonlar, Sekeller ve Macarlar tarım veya ticaretle uğraşmakta ve büyük çoğunluğu köylerde veya kasabalarda yaşamaktadır. Balkan Yarımadası'ndan gelen Ulahlar ise Karpat Dağları ve Tuna nehrinin aşağı kesimleri arasında sürülerinin ihtiyaçlarını karşılamak için göç eden topluluklar şeklinde yaşamlarını sürdürmekte, sürülerinin vergisini vermekte, bundan başka krallık topraklarından yararlanma hakkı karşılığında da vergi ödemektedirler. Ayrıca dağlık sınır bölgelerinin – Hunyad, Temes, Krassó, Fogaras, Máramaros vb. – güvenliğini sağlama görevleri de vardır. Bazı Ulahların ise Balkan Yarımadası'nda hâkimiyet kurmuş olan Osmanlıların hâkimiyeti altında yaşamayı seçtiği de görülmektedir¹².

“*Kniazi/Kenéz*” olarak adlandırılan Ulahların liderleri Macarlarla sık sık çarpışmalarına rağmen Erdel topraklarında kendi mülklerini de elde etmeyi başarmışlardır. Ulahlar, Erdel'de merkezi otoritenin gücünün zayıflamasıyla XIII. yüzyıldan sonra toprak kazanmaya başlamış, ancak bir ayrıcalık elde edememişlerdir. Ulahların büyük bir kısmı Ortodoks inancına bağlıdır, Macar krallarından özellikle I. (Büyük) Lajos ve Sigismund (1387-1437) onları Katolik inancına geçmeye ikna etmeye çalışmışsa da bu konuda çoğunlukla başarılı olamamışlardır. Bununla birlikte bazı Ulah

---

-gazdalkodas (03.04.2020). Ayrıca Orta Çağ Macar toplum yapısının, özellikle serf ve köylülerin durumunun ayrıntılı bir incelemesi için bkz. István Szabó, *A Magyar Parasztság Története*, Magyar Szemle Társaság, Budapest 1940, 3-23.

¹¹ <http://mek.oszk.hu/02100/02109/html/1.html> (19.04.2020).

¹² Joseph Held, “The Peasant Revolt of Bâbolna 1437-1438”, *Slavic Review*, Volume 36, Issue 1, March 1977, 25; Ferenc Albin Gombos, *Az 1437-ik Évi Parasztlázadás Története*, Ny. Gombos Ferencz Lyceum-Könyvnyomdájában, Kolozsvár 1898, 37; László Geréb, *A Magyar Parasztháborúk Irodalma: 1437-1514*, Hungária, Budapest 1950, 8; Benedek Jancsó, *Erdély Története*, A Minerve Irodalmi és Nyomdai Müintézet, Cluj-Kolozsvár 1931, 42.

liderlerinin Macar hükümdarlarının desteğini sağlamak için Katolik inancını kabul ettiği de bilinmektedir. Bu arada Ortodoks inancına bağlı olan Ulahlar vergi ödemelerinin büyük çoğunluğundan muaf olsalar da Erdel Piskoposunun zaman zaman Ulahların Katolik inancına geçmeleri ve vergi ödemeleri konusundaki istekleri Ulah toplulukları arasında huzursuzluğa sebep olmaktadır¹³.

Erdel bölgesinin diğer sakinleri olan Saksonlar ve Sekeller arasında ise gerilimler eksik olmamaktadır. Saksonlar diye adlandırılan halk aslında Macar kralları tarafından XII-XIII. yüzyıllarda Erdel coğrafyasına yerleştirilmiş, ağırlıklı olarak Beszterce civarında ikamet eden Rhineland ve Flandre'den gelen Almanlardır. XV. yüzyıla kadar Saksonlar, Erdel'de şehir yaşamını oldukça zenginleştirirler, şehirleri bayındır hale getirirler, Macar krallarından ayrıcalıklar elde ederler ve ticaret hayatında önemli roller üstlenirler¹⁴.

Sekeller ise büyük ihtimalle Macar boylarının Karpatlar Havzası'na gelişinden önce bu coğrafyayı yurt tutan, Macar dilinin bir lehçesini konuşan, Macar Krallığı'nın sınırlarının güvenliğini sağlayan ve Erdel'in daha ziyade doğu ve güneydoğu yörelerinde yaşayan muhtemelen Türk soylu bir halktır. Orta Çağ'da Saksonlarla birlikte özgür statüye sahiptirler ve bölgedeki diğer halklardan ayrıcalıkları vardır. XV. yüzyıla kadar vergiden muaf olmuşlar, bununla birlikte sadece *ököradó* (Macar Kralının bir erkek çocuğu dünyaya gelirse orduda piyade birliklerini oluşturan Sekellerin yetiştirdikleri her altı öküzden sonra bir öküzü vergi olarak vermeleri) denilen bir vergi verirlerdi. Ancak Sekeller, Ulahlar ile bir olup sık sık Saksonlara saldırmakta ve yağma hareketleri yapmaktadırlar. Bu saldırılar genel olarak küçük çaplıdır ve iki halk arasında büyük çaplı bir mücadeleye sebep olmazlar¹⁵.

Saksonlar, doğrudan doğruya Macar Krallığı'nın dini merkezi olan Estergon'daki Başpiskoposa bağlı olduklarından Erdel Piskoposluğuna vergi vermemekte, vergiyi birtakım ayrıcalıklarla Estergon'daki Başpiskoposluğa ödemektedirler. Saksonların

---

¹³ Held, 27, 29; Gombos, 17, 39.

¹⁴ Held, 27; Gombos, 17; Jancsó, 36.

¹⁵ Held, 28; Gombos, 17; Geréb, 8; Jancsó, 5; Gábor Barta-István Bóna- László Makkai- András Mócsy- Endre Tóth-Gábor Vékony, *Erdély Története, A Kezdetektől 1606-ig*, Első Kötet, Szerkesztette: Makkai László-Mócsy András, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986, <http://mek.oszk.hu/02100/02109/html/1.html> (16.04.2020).

ayrıcalıkları ve vergi durumları zaman içinde Erdel’de yaşayan diğer halklar arasında giderek artan bir huzursuzluğa sebep olur¹⁶.

Bu arada Erdel’deki küçük asilzadelerin durumu da pek iç açıcı değildir. Macaristan ve Erdel’de yaşanan ekonomik sıkıntılar ve gerilimler sonucunda küçük asilzadeler vergi ödeme konusunda günden güne artan sıkıntılar yaşamaktadır. Zaten 1437-1438 ayaklanmasından sonra 1439 yılında toplanan mecliste serf sahibi olsun veya olmasın soyluların vergi ödeme zorunluluğu kaldırılır. Bu durum belki de küçük asilzadelerin en azından bir kısmının yüksek vergilerden dolayı niçin Erdel köylü ayaklanmasına destek verdiğini açıklayabilir¹⁷.

3) 1437-1438 Erdel Köylü Ayaklanmasının Sebepleri

XV. yüzyılın ilk zamanlarında bir yandan Erdel Piskoposu ve yüksek soyluların tutumu bir yandan da Osmanlıların akınları sonucunda Erdel’de küçük asilzadeler ve köylüler yaşamlarını zor şartlar altında sürdürme gayreti içindedir. Lüksemburg Hanedanı’ndan (1387-1437) olan Sigismund, Erdel’de I. (Büyük) Lajos’un kurduğu dengeleri, askeri ve ekonomik alanda gerçekleştirdiği reformları (askeri alanda yapılan reformların karşılığı 1347-1350 yılları arasında gerçekleşen Napoli seferlerinde görülmüş, ekonomik alandaki reformlar ise Erdel’de sanayinin kurulmasını sağlamıştır) devam ettiremedi, gerek Erdel’de yaşayan halklar arasındaki anlaşmazlıklar gerekse de soylular arasındaki çekişmeler buna imkân vermedi. Erdel’de bu durum yaşanırken Macar Kralı Sigismund, Avrupa’da Husitlerle mücadele ediyordu ve bu uzun süren mücadele Macaristan’ın ekonomik ve finansal durumunu oldukça sarsmıştı. Bozulan ekonomik durumu düzeltmek için Macar Krallığı, 1434 yılında değeri düşük para basımına başlar ve bu para basımı üç yıl kadar sürer. Daha sonra 1437 yılında durum biraz olsun düzelinece *quarting* denilen ve değeri, tedavülde olan paradan daha yüksek olan bir para piyasaya çıkar ve eski para tedavülden kalkar. Paranın değerindeki dalgalanmalar ve Sigismund’un mülk bağışları başta köylüler olmak üzere tüm toplum kesimlerini olumsuz yönde az veya çok etkiler. 1436 yılında Erdel Piskoposu György Lépes (1427-1442), paranın değeri düşük olduğu için köylülerden talep etmediği vergileri bu kez değeri artan yeni para üzerinden talep eder. Ayrıca 1436 yılında Sigismund, eyalet yöneticilerinden, Erdel Voyvodasından ve yüksek soylulardan küçük asilzadelerin ve köylülerin vergilerini

¹⁶ Held, 28.

¹⁷ Held, 29; Gombos, 21-22; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986.

ödemesi için talepte bulunmalarını ister. “...*Bu yüzden vergilerini ilahi yasaya ve bu ülkenin kadim geleneğine göre [...] ödesinler ve onları ödettirsinler...*”¹⁸. Ancak bu birikmiş vergilerin ödenmesi, üstüne üstlük değeri artan yeni para üzerinden ödenmesi köylüler açısından neredeyse imkânsızdır. Küçük asilzadeler de bu şekilde vergi verme konusunda isteksiz bir tutum sergiler ve süreç uzar. Eğri Piskoposu Péter Rozsgonyi (1425-1438), 1436 yılında vergi toplanması konusunda şunları yazmaktadır:

“...*Katolik inancının yayılması ve ülkenin savunulması amacıyla büyük masraflarla donattığımız ordumuzu vergi toplamak için bir umutla gönderdik: lakin Sáros eyaletinin asilzadeleri – başka eyaletler gibi – bizim zararımıza ve Katolik inancının da yıkımına sebep olacak şekilde vergilerini ödemek istememektedirler...*”¹⁹.

Bu davranış bazı küçük köylü gruplarını da cesaretlendirir ve Erdel’de yaşayan halkların yaşanması artık muhtemel bir mücadelede saflarını belli etmelerine sebep olur. Bu gelişmelerin ardından bölgedeki Macar köylüleri ve Ulahların bir kısmı da vergi ödemeyi reddeder ve Piskopos Lépes’in aforoz tehditlerine de kulak tıkar. Bu durum, aynı zamanda Kral I. (Aziz) László (1077-1095) zamanında 1092 yılında Szabolc Meclisi’nde alınan “*Piskopos her şeyden ondalık vergi alsın*” şeklindeki hükmün serfler ve küçük asilzadeler tarafından yok sayılması demektir²⁰.

Piskopos, gelişmeler karşısında bu kez köylülerin birikmiş borçlarını on iki altınla ödemelerini ister. Yaşanan gelişmeler hem küçük asilzadelerin hem de köylülerin huzursuzluğunu daha da artırır, zaten uzun yıllardır süren ekonomik ve toplumsal zorluklar 1437 yılına gelindiğinde köylüler ve küçük asilzadeler arasında gevşek de olsa bir birliğin kurulmasını sağlamıştır. Köylüler, vergi ödemelerinin yeniden makul şekilde düzenlenmesini talep ederken buna karşın küçük asilzadeler daha temkinli davranıp bu

---

¹⁸ Geréb, 70; M. Tamás Tarjan, “1437. július 6. A kolozsmonostori egyezmény megkötése”, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1437_julius_6_a_kolozsmonostori_egyezmény_megkötése (05.05.2020); C., 2009.

¹⁹ Geréb, 69-70.

²⁰ Held, 29; János Török, “Erdélyi parasztfelkelés”, *Aetas*, 1994/001, 245; Dezső Garda, “Az 1437-es évi parasztfelkelés”, *Múltunk, Gyergyói Hírlap*, 2018.március, 7; C., 2009; Gombos, 27, 71; Nagy Sándor K., *A Jobbágyság Története Magyarországon*, Pleitz Fer. Pál Könyvnyomda, Nagy-Becskerek 1891 27; Jancsó, 60, 66, 69-70; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; <http://lexikon.katolikus.hu/E/erd%C3%A9lyi%20paraszth%C3%A1bor%C3%BA.html> (15.03.2020); <https://doksi.hu/get/php?order=DisplayPreview&lid=3065> (24.03.2020); Tarjan, “1437. július 6. A kolozsmonostori egyezmény megkötése”; <http://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alat-t-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazedas-1744/> (21.03.2020).

tür geniş kapsamlı ve sonuçları birçok durumu etkileyecek düzenlemelerin sonucunu görmek ister. Erdel Piskoposunun 1437 yılı içinde köylülerin kiliseye gidişini yasaklaması, evlilik ve vaftiz törenlerinin de yapılmaması safların sınırlarını daha da belirgin hale getirir²¹.

Aynı yılın bahar aylarında Alsó-Fehér’de ve pazar ili olan Déva’da köylüler yüksek soyluların mülklerini yağmalar ve bazı adamlarını öldürür. Bu dönemde özellikle Szatmár bölgesindeki köylüler feodal düzenin baskısını ve kilisenin yasaklarını en çok hisseden kesimdir. Gerçekte Erdel’deki tüm köylülerin durumu göreceli şekilde aynı olsa da hareket, feodal düzenin ve kilisenin baskısının en çok hissedildiği yerlerde taraftar kazanır, bu bağlamda Macaristan’a doğru yayılma eğilimi göstermeyip nispeten sınırlı bir alanda kalır²². Bu noktada 1417 yılında Torda’da Saksonlara karşı olan isyanı, 1430 yılında Székelyföld’te çıkan küçük çaplı isyanları ve 1433 yılında Fogaras civarındaki Ulah topluluklarının huzursuzluklarını da unutmamak gerekir. Bunlar aslında bölgede huzursuzlukların ve gerilimlerin yaşandığının ve yaşanan sorunlara çözüm bulunmazsa bölgenin daha büyük oluşumlara gebe olduğunun birer göstergesidir. Bu tür hareketler 1434-1435 yıllarında azalır, zira bu yıllarda Erdel yönüne doğru Osmanlı akınları mevcuttur ve Macar Krallığı’nın dikkati bu yöne çevrilmiştir. Keza 1434 yılında Sekel yöneticisi Mihály Jakcs’nin mektubunda Ulahlara karşı Brassó’ya doğru harekete geçeceği, bu arada Türk birliklerinin de Eflak’ta toplanmakta olduğu yazılıdır. “...kısa zaman içinde bütün birliklerinizle Eflak’a gidin ve Fogaras’taki hain Ulahları (Romenleri) yakalayıp... hepsini öldürün...”²³. Bundan başka 30-31 Mayıs 1434 tarihinde Husitlerin yenilgisiyle biten Lipany Muharebesi’nden sonra Erdel’e gelen Husitlerin yaydığı düşünceler de üç yıl sonra, 1437 yılında başlayacak olan ayaklanmaya ekonomik ve toplumsal sebeplerle birlikte dini bir zemin oluşturur²⁴.

Çek din adamı János Husz’un (1369-1415) düşüncelerinden ortaya çıkarak Avrupa’ya yayılan ve özellikle Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa’da etkisini hissettiren *Husitizm* hareketi zaman içinde Macaristan’da, özellikle halkın ekonomik durumunun düşük olduğu Felvidék yöresinde taraftar bulur ve güç kazanır. Ayrıca Macar Krallığı’nın

---

²¹ Held, 30.

²² Held, 30.

²³ Geréb, 69.

²⁴ Gombos, 72; Geréb, 14; <http://lexikon.katolikus.hu/E/erd%C3%A9lyi%20paraszth%C3%A1bor%C3%BA.html>

Bosna ile komşu olduğu güney yörelerinde de Bulgar din adamı Bogomil (X. yüzyıl) tarafından ortaya atılan dini düşünceler etrafında şekillenen *Bogomilizm* inancının da etkileri hissedilmektedir. Erdel Piskoposu Lépes'in kendisi de özellikle bölgede gücünü arttırmakta olan Husit tehlikesine dikkat çeker. Erdel'deki durumu 1 Aralık 1436 tarihli mektubunda Várad Piskoposu János Curzolari de (1435-1440) açık bir şekilde anlatır: “Çek ülkesindeki Husit hareketlerinden çok daha tehlikeli, kötü heretik düşünceler gizli bir şekilde yayılmaya başladı”. Ayrıca “...Durum gerçekte sadece birkaç gün içinde silahlı bir kuvvetle kilisenin düzeninin yıkabileceği kadar hassastı...”. Piskopos'tan başka Papa IV. Jenő de (1431-1447) durumdan rahatsızdır, Macar Kralı Sigismund da tehlikenin farkındadır. Hatta Dominiken rahibi János Dominici (1356/1357-1418/1419), gündün güne büyüyen Husit tehlikesine karşı Kral Sigismund'a “*Demir [kılıç] olmadan iyileşme [çözüm] olmaz*” şeklinde bir uyarıda bulunmuştur. Ancak Sigismund'un ne o zaman ne de ilerleyen zamanda Erdel'de Husitlere karşı aktif bir önlem aldığını söylemek güçtür.²⁵ Ayrıca bu yıllarda Macaristan'ın doğusunda ve Erdel'de köylüler ve küçük asilzadeler tarafından ödenmesi gereken vergilerin ödemelerinin artık reddedilmeye başlanmış olması da dikkat çekicidir. Bu yüzden Papa, 22 Ağustos 1436 tarihli mektubu ile elçisi ve engizisyon üyesi Fransisken keşişi (Aziz) Jakab Marchiai'yi (1391-1476) Erdel'deki durumu yerinde tespit edip araştırmak ve heretik düşüncelere sahip olanları cezalandırmak amacıyla görevlendirir. Bu aşamadan sonra Várad Piskoposluğu, Szerémség, Kalocsa ve Erdel Piskoposluğu bölgelerinde Husitlere karşı hareketler başlar. Bu hareketler sonucunda bölgede “*birçok heretik düşünceye sahip insan*” Katolik inancına geri döndürülür. Estergon Piskoposu'na göre Marchia, “*heretiklerin kurtuluşunda akıllı, doğru, adaletli ve yapıcı şekilde yol kat etmiştir*”²⁶. Bununla birlikte çağdaş bir kayda göre Marchia, Husitlere o kadar acımasız davranır ki “*çok sayıda Husit, Ortodokslarla birlikte*” ülkeye hükmetmek amacıyla bir araya gelir²⁷. Macar tarihçisi László Kövári de (1819-1907) Marchia'nın durumuna vurgu yapar: “*Boyun eğmeyenleri kendisine ait askeri birliklerle yenilgiye uğrattı ve sert bir engizisyon düzeni uyguladı*”²⁸. Zaten 1436 yılına ait Papalık mektuplarında da halk arasında Papa'nın elçisi Marchia'ya

²⁵ Gombos, 48; János Temesváry, *Erdély Középkori Püspökei*, NY. Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet Részv.-Társaság, Cluj-Kolozsvár 1922, 342.

²⁶ Geréb, 19.

²⁷ Geréb, 20.

²⁸ Imre Bánayai, “A vallási szekták mai értelme és szerepe”, *Történelmi Szemle*, 3-4, 2004, 414.

karşı silahlı direnişler olduğu ve bunların bazı yerlerde silahlı bir ayaklanmaya dönüştüğü yazmaktadır. Macar Krallığı'nın kuzey ve kuzeybatısında – Pozsony, Trencsén, Bars, Nógrád, Hont, Zólyom, Túrócz, Liptó, Árva, Szepes, Gömör, Sáros, Abaúj – olduğu gibi Tuna ötesinde ve Tisa yöresinde de Husitizm düşünceleri mevcuttur ve bu düşünceleri savunanların sayısı günden güne artmaktadır. Erdel sahasında Husitizm düşüncesinin kısa zamanda yayılmış olmasının sebebi Erdel'in ekonomik ve toplumsal koşulları ve serflerin üzerindeki aşırı yüklerdir. Bu şekilde köylüler ve Husit düşüncesinin takipçileri Erdel'de silahlı bir çatışma için hazır hale gelirler²⁹.

Bu sebeplerden başka köylülere eski Macar kralları tarafından tanınmış olan bir mülkten diğerine geçiş hakkının sınırlandırılmış olması da ayaklanmanın bir diğer sebebidir. Sigismund'un hükümdarlığının özellikle ikinci yarısında mali durumun iyice bozulması birtakım kısıtlamaları da beraberinde getirir ve 26 Mayıs 1405 tarihinde köylülerin mülkleri arasında geçiş durumu kısıtlanır. Bu şekilde 1397 Temesvár Meclisi'nde alınan “[Serfler] *bundan sonra ve ebediyen özgürdür, her türlü ikamet ve dolaşım hakkına sahiptirler*” şeklindeki hüküm daha katı hale getirilir. Bu bağlamda 1405 yılında ilgili hükmün yanına serf ancak “*bahse konu toprak kirasını ve diğer borçlarını ödedikten*” ve serfin bağlı bulunduğu derebeyi de serfi “*hiçbir şeyle suçlamayacak ve [serf] suçlu bulunmayacak*” durumda olduktan sonra bir mülkten diğerine geçiş yapabilir şeklinde birtakım eklemeler yapılır. Süreç, derebeyinin başka bir mülke gitmek isteyen serften bir ay içinde talebini alması şeklinde işlemekte, bu sürenin bitiminden sonra serfin herhangi bir talepte bulunma şansı olmamakta ve derebeyi serfin başka bir mülke gitme talebini rahatlıkla reddedebilmektedir. Bu hakkın sınırlandırılması köylülerin zaten zor olan durumlarını daha da sarsar ve köylüler arasında huzursuzluğun artmasına sebep olur³⁰.

Erdel'de iç çekişmelerden başka sınırlar dışında da sıkıntılar mevcuttur. 25 Eylül 1396 tarihinde Osmanlılara karşı alınan Niğbolu yenilgisinden sonra 1397 Temesvár

²⁹ Garda, 7; Gombos, 53, 55; Geréb, 18-19, 21; Jancsó, 69; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky/banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortene-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kira-lysa-a-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazadas-1744/>

³⁰ C., 2009; Gombos, 22; K., 37-38; Ervin Szabó, A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés, *Korunk*, 12. évf., 7-8. sz., 1937, 584; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortene-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralyasaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazadas-1744/>

Meclisi'nde soyluların her yirmi serften sonra bir silahlı asker yetiştirmesi karara bağlanmış, ayrıca sefer masraflarının karşılanması için serflerin bir buçuk altın forint ödemelerini karara bağlayan *subsidiüm* (olağanüstü durum vergisi) uygulaması da yürürlüğe girmiştir. Bundan başka Macar Kralı Sigismund, I. (Büyük) Lajos'tan beri Macar Krallığı sınırlarını tehdit eden ve Niğbolu Savaşı sonrası tehditleri daha da artan Osmanlı ilerlemesini önlemek için Macar Krallığı'nın sınırlarında bir kale savunma sistemi inşa etmek ister, bu amaçla 1435 yılında *honvédelemről szóló királyi dekrétumot* başlıklı bir kanun yayımlayarak asilzadelerin gelirlerinin bir kısmı ile krallık ordusuna asker temin etmelerini, bir kısmı ile de sınırlarda inşa edilecek kalelerin yapımına katkıda bulunmalarını emreder. Bu şekilde Osmanlı akınlarına açık hale gelen Macar Krallığı'nın topraklarının savunulması için çeşitli önlemler alınmaya ve sınırların güvenliği sağlanmaya çalışılır. Bu gelişmeler Macaristan adına Osmanlı tehlikesinin günden güne büyümekte olduğunun bir göstergesidir. Osmanlıların ilk başlarda Erdel'in güney kısmında gerçekleşen, ancak zaman içinde kuzeye doğru yayılan akınları bölgede var olan gerginliği ve mücadeleleri daha da zora sokar. Sınır bölgesi olan Erdel, 1420'li yıllarda başlayan Osmanlı akınları yoğunlaştıkça ve akınlar daha geniş bölgelere yayıldıkça daha çok önem kazanır, Osmanlı-Macar mücadelelerinin merkezi haline gelir ve bu yıllarda Macar Krallığı içinde en çok zarara uğrayan bölge olur. Erdel, Macar kralları tarafından sadece bir sınır kalesi olarak düşünülmez, aynı zamanda Macar Krallığı'nın Balkanlar ile ilgili izlediği politikanın da önemli dayanak noktalarından birisini oluşturur. Bu arada bölgede yaşamlarını sürdüren köylüler ve küçük asilzadeler ödenmesi giderek güç hale gelen vergilerin kendilerinin güvenliğini sağlamak için harcanmadığını, soyluların kendilerini Osmanlı akınlarına karşı yeterince koruyamadıklarını artık daha yüksek sesle ifade etmeye başlarlar³¹.

Macar Orta Çağ tarihçisi Pál Engel (1938-2001) ve Macar tarihçisi ve siyaset adamı Ignác Aurél Fessler de (1756-1839) ayaklanmanın sebeplerini doğru şekilde yorumlar. Engel, ayaklanmayı “*Köylülerin ve soyluların 1437 Temmuz ayında Erdel’de gerçekleştirdiği ayaklanma geniş kapsamlıdır*” şeklinde değerlendirir ve ardından

---

³¹ Held, 29; Gombos, 20, 27; K., 37; Jancsó, 66; Árpád Péter Harmath, A déli végvárrendszer kiépülése, http://jegyzettar.blog.hu/2017/09/03/a_deli_vegvarendszer_kiepulese (20.04.2020); István Kenyeres, “A Habsburg Monarchia és a Magyar Királyság pénzügyei és hadi költségei a 16. század közepétől a 17. század első harmadáig”, *Történelmi Szemle*, LV, 4 (2013), 541.

ayaklanmanın sebeplerini “...Piskopos György Lépes’in üç yıldan beri ödenmeyen vergileri yeni gümüş para üzerinden talep etmesi ve Sigismund’un 2 Eylül 1436 tarihli emrine dayanarak onları aforozla tehdit etmesi, bu yaşanmasa bile eyaletlerde onlara karşı bir memnuniyetsizlik oluşturdu...” şeklinde açıklar³².

Fessler ise ayaklanmanın sebeplerini daha geniş kapsamlı değerlendirir:

“...Lajos’un Ortodokslara karşı olan uygulamalarının, sonrasında bu durumun Sigismund zamanında da devam etmesinin ve giderek ağırlaşmasının, bölgedeki Ulahlar arasında huzursuzluğa yol açmasının ve kısmen Piskoposun vergi ödemelerinin, kısmen isyanların ve kısmen de geçiş hakkının kısıtlanmasının ve Ulahların Voyvodasının onları desteklemesi sonucudur. Soylular, tebaalarını aşırı derecede angarya ile vergi ödemeye ve Macaristan’da yasalar tarafından güvence altına alınmış mülkler arasında serbest geçiş olayının kısıtlanması sebebiyle çok zorladı. Bunun yanı sıra Husit öğretileri de gündün güne yayıldı ve halk da giderek ağırlaşan haksızlıklar karşısında bu öğretileri benimsedi...”³³.

20

Aynı sebepleri Macar hukuk adamı ve tarihçisi László Szalay (1813-1864) ve Macar tarihçisi László Kővári de (1819-1907) belirtir. Szalay, Papa’nın elçisi ve engizisyon üyesi Jakab’ın tutumuna vurgu yapar:

“Husitlerin ortadan kaldırılmak istenmesi ve vergilerin acımasız şekilde toplanması, Monte-Brondono’lu Jakab’ın zorla dine çevirme eylemleri ve serbest geçiş hakkının reddedilmesi ve belki beylerin bazı keyfi sorunları da Ulahları Erdel’de, Nyírség’de ve Szamosköz’de derebeylerine ve din adamına karşı ayaklandırdı...”³⁴.

Kővári de aynı sebepleri vurgular:

“...Husitler tarafından sallanmaya başlayan hiyerarşiye ve Papa’nın etkisi altında olan yönetime karşı Erdel’de de halk ses yükseltti. İki yıldan beri değişmiş para üzerinden vergi ödenmesi isteği kısmen reddedildi. Şimdi ise Kral’ın sert emrini yetkililer disiplinli ve haksız bir şekilde uygulamaktadır ve kalan vergilerin başka bir para üzerinden ödenmesini istemektedirler ki bu da isyana sebep olmuştur: Vergi ile yeniden sorumlu hale gelen soyluların bir kısmı da ayaklanmalara katıldı...”³⁵.

---

³² Gombos, 7.

³³ Gombos, 7-8.

³⁴ Gombos, 8-9.

³⁵ Gombos, 8-9.

Macar tarihçileri 1437-1438 Erdel köylü ayaklanmasının sebeplerini yukarıdaki şekilde sıralarken Romen tarihçileri ise ayaklanmanın sebeplerini farklı şekilde yorumlarlar ve Ulah halkının durumuna vurgu yaparlar. Romanyalı tarihçi ve arkeolog Alexandre Odobescu'ya (1834-1895) göre Macar Kralı I. Lajos'un Romen halkının üzerindeki baskısı o kadar artmıştır ki 1437 yılında Romen halkı artık silaha sarılmak zorunda kalmıştır: *“Bu gaddar baskı 1437 yılında o kadar dayanılmaz hale gelmişti ki [Romenler] zalimlere karşı birer birer silaha sarıldı...”*³⁶.

Romen tarihçisi Alexandru Papiu İlarianu da (1827-1877) I. Lajos'un Ulahlara karşı olan sert tutumuna vurgu yapar ve vergi uygulamasını ayaklanmanın sebepleri arasında görür³⁷:

“...şimdi sadece acımasız soylulardan değil, aynı zamanda o zamanki yasalara göre ondalık vergi ödemesi gereken bencil Katolik din adamlarından da baskı gitgide arttı. Katoliklerin baskısı Romenlere ayaklanmaları ve soylulara karşı durmaları için bir sebep verdi. Üstelik bu ayaklanma Macarlara, Sekellere ve Saksonlara, ‘Unio trium nationum’ adıyla bilinen ve Erdel’in yapısının temelini 1437’den başlayarak 1848’e kadar birçok vesileyle yenileyen, Romenleri daha önceki gerçeklerden ve bu anlaşmadan sonra resmi olarak da her türlü politik ve vatandaşlık haklarından mahrum bırakan Romenlere karşı resmi şekilde bir komplo oluşturmaları için de bir fırsat verdi...”

Buna karşın Romen tarihçisi Nicolae Bălcescu (1819-1852) ise Orta Çağ’da Erdel’de bulunan Romenlerin durumunu ve Macarların tutumunu yorumlar:

“Macarlar, Romenleri yenedikleri ve ele geçiremedikleri gibi, aynı zamanda Romenler, politik kaynaşma sürecinde Macarları topraklarına kabul ettiler. İlk başta Macarların hâkimiyeti altında Romenlerin kaderi katlanılabilir haldeydi. Kendi hükümdarlarıyla birlikte bölgelerinin durumunu da koruyorlardı. Romenler o zamanlar Macarların dostları idi, ancak tebaaları değildi. Erdel’in tamamı Macar hâkimiyeti altında bulunmuyordu. Güney sınırından başlayarak tamamen özgür ve bağımsız Fogaras, Omlás ve Maros prenslikleri gibi Romen prenslikleri vardı. Erdel’in geri kalan kısmı [sivil] halktan ziyade askeri birlikler şeklinde yerleşmiş olan Macarlara aitti. Fakat hükümdarlığa yükselen Macar prensleri ulusal kıskançlık ve haset yüzünden o zamandan

³⁶ Gombos, 10.

³⁷ Gombos, 11-12.

beri farklı bir tutum izleyerek serfler getirdiler ve sanki fethedilmiş bir halk olarak ve fethedenin toprakları yağmalaması bir hakmış gibi bu şekilde sorunlar başladı ve kendi aralarında paylaşarak ülkenin kadim mülklerini serflere dağıttılar”³⁸.

Ayaklanma öncesi bölgede görülen yerel ve küçük çaplı hareketler yüksek soylular tarafından ilk başta çok da önemsenmez, bu tür hareketleri Piskopos Lépes’in bastırabileceğine inanılır. Ancak bu küçük çaplı olaylar büyük çaplı bir hareketin ilk kıvılcımlarıdır. Erdel Piskoposu’nun durumun ciddiyetini kavrayamaması ve olaylara geç müdahale etmesi sebebiyle bu tür yerel hareketler Kuzey Erdel’e doğru yayılır, Maros nehrinden Szamos nehrine kadar büyür, Kolozs eyaletini içine alır, Nyírség’te ve Szamosköz’de de taraftar bulur. 1437-1438 köylü ayaklanması Katolik inancına sahip Macar köylüleri tarafından başlatılmışsa da onlara kısa zamanda Ortodoks inancına sahip Ulah köylüleri de katılır ve hareket yayılır. Kaynaklar ilk saldırıların 1437 yılında liderleri János Kardos (XV. yüzyıl) olan köylüler tarafından yapıldığını yazar ki, bu durumu 1437 yılının Nisan ayında Déva’dan Voyvoda Vekili Lórant Lépes’in yazdığı mektup da doğrulamaktadır. Ancak yapılan mücadelede köylü birlikleri dağıtılır ve liderleri Kardos da hayatını kaybeder³⁹.

Bununla birlikte bu tür hareketlerin Szabolcs ve Szatmár’da nispeten kısa ömürlü olduğu görülür. Bu bölgelerde hareketin başında bulunan köy yargıçları Márton özellikle Nyiregyháza’da yıkıma sebep olur. Ancak bölgedeki hareket soyluların da yardımıyla kısa zamanda bastırılır, köylü grupları dağıtılır ve liderleri Márton yakalanıp öldürülür⁴⁰. İlk küçük çaplı hareketler bastırılrsa da köylülerin ve küçük asilzadelerin taleplerinin karşılanmaması başlamış olan süreci sona erdirmez, aksine sürecin daha da büyümesine sebep olur⁴¹.

4) 1437-1438 Erdel Köylü Ayaklanması

Köylüler 1437 yılının Mart ve Haziran ayları arasında yerel kuvvetler şeklinde değil de bu sefer bir ordu kurarak ve donanımlı halde günümüzde Romanya sınırları içinde bulunan Alparét’e doğru ilerlemeye başlar ve Bábolna Dağı’nda ordugâh kurar. Bu

³⁸ Gombos, 10.

³⁹ Held, 31; Temesváry, 345; Szabó, “A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés”, 585; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-parasztlazadas-1744/>

⁴⁰ Held, 31; Geréb, 22.

⁴¹ <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065>

aşamada orduya Magyarbogát'tan, Buda'dan ve Diósd'tan da katılımlar olur. Bu birliklere yüksek vergilerden bıkmış bazı küçük asilzadeler ve birkaç din adamı da katılır. Biraz sonra Kolozsvár'dan ve Szék'ten de katılımlar yaşanır. Soylularla mücadele etmek için Bábolna Dağı'nda toplanan köylüler artık “*taşıyamayacakları yüklerden kurtulmak*” amacını güdüyordu. 1437-1438 yıllarında Erdel topraklarında yaşanan köylü ayaklanmasına katılanlar arasında toplumsal talepleri düşünen ve bunları artık daha sık dile getiren eğitim görmüş, kültür sahibi insanların da bulunduğu kuşkusuzdur. Ancak köylü ordusunun büyük kısmının bu şekilde olmadığı açıktır. Hareketin büyümesi üzerine yüksek soylular da silahlı mücadeleye hazırlanmaya ve birliklerini Erdel Voyvodası László Csáki'nin (1426-1437) komutasında toplamaya başlarlar. Bu arada Erdel Piskoposu György Lépes'in kardeşi, Voyvoda Vekili Lórant Lépes de birlikleriyle soylu ordusuna katılır, Türk akınlarını durdurmak amacıyla Temes civarına gönderilen 1436 yılında Voyvoda László Csáki'nin yanına atanan diğer Voyvoda Lévai Cseh Péter'in (1436-1438) birliklerinin gelişi ise beklenmez⁴².

Bu aşamada köylüler, güçlü ve donanımlı soylu birlikleri ile hemen silahlı bir mücadeleye girmektense ilk başta sorunları barışçıl şekilde çözmek amacıyla elçi göndermeye ve şanslarını denemeye karar verirler. Piskopos Lépes, çözümden yanayken Voyvoda Csáki, çözüm ihtimalini reddeder, köylülerin elçilerini “*sanki saygısızlık yapmış gibi*” karşılar, onları yakalattır ve öldürtür. Bu durum belki de anlaşma yoluyla çözümlenebilecek bir sürecin önünü kapatmış olur ve köylülere silahlı şekilde mücadele etmekten başka şans bırakmaz⁴³.

İlk çarpışma 1437 yılının Temmuz ayında Bábolna Dağı'nda yaşanır. Köylüler, Husitlere karşı mücadelede fikirlerine saygı duyulan ve savaş stratejisi de takdir gören Erdel'li küçük asilzade Diós'lu Budai Antal Nagy'ı (?-1437) liderleri seçer. Antal Nagy'dan başka Gál Kendi, Viragosberek'ten Mihály, Tamás Zeéki, Kolozsvári János ve Macarların ve Ulahların bayraktarı olan Vajdaházi Pál Nagy da köylülere önderlik etmektedir. Yapılan muharebede Husitlerin stratejisini benimseyen köylüler at arabalarını

---

⁴² Held, 31; Garda, 7; Kovács Péter E., “Dózsa György 1514-2014. Beszélgetés C. Tóth Norberttel És Pálosfalvi Tamással”, *Magyar Tudomány*, 2015/1, 71; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; <http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelessek> (25.03.2020).

⁴³ Held, 31; Tarjan, “1437. július 6. A kolozsmonostori egyezmény megkötése”; <http://lexikon.katolikus.hu/E/erd%C3%A9lyi%20paraszth%C3%A1bor%C3%BA.html>; <http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelessek>

ordugâhın çevresine konuşlandırarak – İtalyan hümanist kronik yazarı Antonio Bonfini de (1427/1434-1502) bunu teyit eder⁴⁴ – güçlü bir savunma duvarı oluşturur ve soyluların birlikleri karşısında galip gelir. Bazı kaynaklar muharebenin sonuçsuz kaldığını ve taraflardan birisinin kendisini galip ilan edemediğini, bununla birlikte soyluların birliklerinin köylü ordusu karşısında daha çok zayıt verdiğini belirtir. Durum her ne olursa olsun köylüler muharebeden üstün taraf olarak ayrılmışlardır. Bu galibiyetten sonra köylüler Bábolna Dağı’ndaki ordugâhlarını güçlendirirler ve soylu ordusunun geriye çekilen birliklerini takip etmezler. Bu yıllarda köylüler artık Árpád Hanedanlığı zamanındaki köylülerden farklı bir anlayış içindedir. Gelişmeler karşısında birlikte hareket etmektedirler ve onları Husitizm’in yaşam ve inanç felsefesi motive etmektedir. “... Husitizm düşüncelerinin arka planında görülen politik oluşumlardan ortaya çıkmış düşünceler geçerlilik kazanmıştı”⁴⁵. Bundan başka bu dönemde Husitizm düşüncelerinin özellikle Erdel’de reform düşüncelerinin ortaya çıkmasına ve olgunlaşmasına aracılık ettiğini de unutmamak gerekir⁴⁶. Ayrıca bu zamanda sefer sırasında yüksek rütbeli bir din adamının veya soylunun sancağı altında toplanan askeri birlik sistemi de (*banderium*) sınırların savunulması için köylülerinin omuzlarına birtakım sorumluluklar yüklüyor, bu durum köylüler arasında ayrı bir istek uyandırıyor, kendi topraklarını ve haklarını koruma arzusunu güdüliyordu⁴⁷. Zira Bonfini de bu zamanda önemli sayıda köylünün “yurtları uğruna” mücadele etmek için kolaylıkla toplanabileceğini yazmaktadır⁴⁸.

Köylülerin yenilgiye uğrayıp geri çekilen soyluların birliklerini takip etmemesi niyetlerinin sadece ekonomik ve toplumsal durumlarını iyileştirmek olduğu ve soylulara karşı herhangi bir intikam duygusu taşımadıkları algısını yaratır ve köylülere soylularla yapmayı düşündükleri bir anlaşma için avantaj sağlar. Zira bu aşamada yüksek soylular da köylülerle anlaşmaya istekli idi ve “müzakerelerden ve isyancıların yüreklerinin yumuşatılmasından sonra” 6 Temmuz 1437 tarihinde Kolozs Manastırı’nda I.

⁴⁴ Geréb, 21; Szabó, “A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés”, 586.

⁴⁵ Szabó, “A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés”, 586.

⁴⁶ Szabó, “A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés”, 583.

⁴⁷ Held, 32; Géza Hegyi-Kovács András W., “Megjegyzések Az 1437-1438. Évi Parasztfelkelés Történetéhez”, *Korunk*, 29. évf., 2. sz. 2018 február, 19; Garda, 7; C., 2009; Gombos, 76, 80; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; <https://baloghpet.com/2019/04/23/a-budai-nagy-antal-fele-parasztfelkelés/> (19.03.2020); <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazadas-1744/>

⁴⁸ Mark Whelan, *Sigismund of Luxemburg and the Imperial Response to the Ottoman Turkish Threat, c. 1410-1437*, Royal Holloway, University of London, 2014, 38.

Kolozsmonostori [Kolozs Manastırı] *Anlaşması* imzalanır ve anlaşma, manastırın kâtibi tarafından da kayıt altına alınır. Anlaşmada köylüler “*haksız şekilde toplanan ondalık vergiden ve Piskopos Lépes’in anlamsız taleplerinden dolayı kendilerinin tarihi haklarını talep etmeye mecbur kaldıklarını*” özellikle vurgular. Köylüler aynı zamanda soyluların sınırlama getirdiği tarihi haklarından birisi olan “*Macaristan’ın Mukaddes Kralları (Aziz István [1001-1038] ve Aziz László [1077-1095]) tarafından bağışlanmış olan*” bir mülkten diğerine geçiş özgürlüklerini de talep ederler. Zira Aziz István’ın serfler için “*Özgür dolaşım hakkını [alsınlar] ve onlara haksız yere aşırı iş yükleyen beylerinin hâkimiyeti altından kendilerini bir altın marka ödeyerek kurtarsınlar*” şeklinde belirttiği hükmü de bu bağlamda değerlendirmek gerekir⁴⁹. Ayrıca köylüler bu anlaşma ile *kilenced* (serflerin ürünün onda dokuzunu derebeyine verdiği vergi türü. Serfler vergi olarak ürünün onda birini ise kiliseye verirlerdi ki buna *decima/dézsma* denirdi) ödemesinden de kurtuldular. Bundan başka her yıl Bábolna Dağı’nda köylüleri ve soyluları temsilen her iki taraftan elçiler bir araya gelecek ve sorunlar konuşulup çözüm yolları aranacaktı. Köylüler bu süreçte amaçlarının ne kiliseye ne de Kral Sigismund’a karşı hareket etmek olduğunu, sadece eski Macar kralları tarafından kendilerine verilmiş haklarını ve özgürlüklerini yeniden elde etmek olduğunu da bir kez daha ifade ederler⁵⁰.

*Taraflar “birbirleri arasında bozulamaz şekilde anlaşılan aşağıdaki koşulları ve düzenlemeleri gerçekleştirmişlerdir: ilk başta aşağıdaki yazılı kararlarda Tanrı’ya ve adalete, aynı zamanda ana kiliseye ve kutsal taca, aynı şekilde haşmetli ve asli beylere, İmparator ve Macaristan’ın Kralı Sigismund’a ve krallık yasalarına hiçbir surette karşı gelmeyi istemediklerini, aynı zamanda sadakatlerini bütünüyle korumalarının yanı sıra yalnızca Mukaddes Krallar tarafından eski zamanlarda bağışlanmış, şimdi ise farklı ve gerçek bir sebep olmadan ilave edilmiş yenilemeler vasıtasıyla etkisiz bırakılmış ve bütünüyle yürürlükten kaldırılmış özgürlüklerimizin geri kazanılmasında çaba gösterdiklerini ve çalıştıklarını belirtirler”*⁵¹.

⁴⁹ K., 23.

⁵⁰ Held, 32-33; Garda, 7; Hegyi-W., 19; Gombos, 82; Geréb, 31; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; Tarjan, “1437. július 6. A kolozsmonostori egyezmény megkötése”; <http://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky/banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2-9-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazadas-1744/>

⁵¹ Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000-1526. Szerit. Bertényi Iván. s. 436’dan aktaran C., 2009. Anlaşmanın tam metni için bkz. Ferenc Albin Gombos, *Az 1437-ik Évi Parasztlázadás Története*, Ny.

Soylular her ne kadar bu anlaşmayı imzalamışlarsa da anlaşma soylular tarafından gerçek anlamda kabul görmez ve yürürlüğü de girmez. Köylüler ise soylularla bir anlaşma yaptıklarından ve bu anlaşma sonucunda elde ettikleri haklardan dolayı memnundurlar ve yıllardır bir türlü çözüm bulunamayan sorunlarına artık çözüm bulunduğunu düşünmektedirler. Oysaki anlaşma soylulara yalnızca köylülerle daha kararlı şekilde mücadele etmek için kuvvet sağlamaları yönünde zaman kazandırır. Soylular aynı zamanda bu süreçte köylüler arasında ikilik çıkarıp, kendi yanlarına adam kazanıp köylü ordusunun gücünü azaltmanın yollarını da ararlar⁵².

Bu aşamada yüksek soylular bir yandan yeni kuvvetler toplarken bir yandan da kendi yanlarına yeni destekler bulmanın yollarını denerler ve çok geçmeden de bulurlar. Kápolna'da Erdel'in diğer sakinleri olan Sekellerin ve Saksonların liderleriyle 16 Eylül 1437 tarihinde 1848 yılına kadar geçerli olacak *Kápolna Anlaşması*'ni imzalarlar ve bu şekilde iç ve dış düşmanlarına karşı birbirlerine destek sözü verirken aynı zamanda Macar Kralı'na karşı olan sadakatlerini de vurgularlar. "...Kral'ın düşmanları onların da [Macarlar, Saksonlar ve Sekeller] düşmanı olacaktır. Ülkenin savunulmasında ayrılmaz bir şekilde birlikte çalışacaklar ve Kral'ın çağrısına derhal yanıt vereceklerdir..."⁵³. Anlaşma, yedi Sekel yöneticisi, Saksonların liderleri, Beszterce'de ve Barcaság'da bulunan Macar soyluları tarafından kabul edilir. Bu aşamadan sonra Piskopos Lépes gönüllü olmasa da ortamı yumuşatmak ve bir nebze de olsa gerginliği azaltmak için küçük asilzadelerin vergi ödemesini talep etmekten vazgeçer. Ancak bu durum köylüler ve soylular arasında ikinci muharebeye engel olamaz⁵⁴.

Gombos Ferencz Lyceum-Könyvnyomdájában, 1898, Kolozsvár 83-91. Ayrıca yine anlaşma metni için bkz. László Geréb, *A Magyar Parasztháborúk Irodalma: 1437-1514*, Hungária, Budapest 1950, 70-77.

⁵² Held, 36; Török, 245; <http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelesek>

⁵³ Gombos, 102-103; Zoltán Kordé, "A székelyispáni méltóság a Zsigmond-korban", *Történelmi szemle*, 46. évf., 3-4. sz., 2004, 236-237. Anlaşmanın maddeleri için bkz. Henrik Marczali, *Erdély Története*, Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Budapest 1935, 43-44.

⁵⁴ Held, 36; Garda, 7; Hegyi-W., 19; C., 2009; Gombos, 102; Geréb, 25; Jancsó, 70; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; <http://lexikon.katoikus.hu/E/erd%C3%A9lyi%20paraszth%C3%A1bor%C3%B4A.html>; Tarjan, "1437. július 6. A kolozsmonostori egyezmény megkötése"; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazadas-1744/>; <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065>; <https://baloghpet.com/2019/04/23/a-budai-nagy-antal-fele-parasztfelkeles/>; <http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelesek>. Anlaşmanın tam metni için bkz. Ferenc Albin Gombos, *Az 1437-ik Évi Parasztlázadás Története*, Ny. Gombos Ferencz Lyceum-Könyvnyomdájában, Kolozsvár 1898, 102-104.

Soylular cephesinde bu gelişmeler yaşanırken ilk çarpışmadan sonra anlaşma yolu ile istediklerini elde ettiğini düşünen küçük asilzadelerin ve köylülerin bir kısmı ordugâhı terk edip evlerine döner ve bu suretle köylü ordusunun kuvvetleri azalır. Bundan başka ordu yeterince donanımlı değildir ve soyluların silahlı birliklerine göre muharebe tecrübesi de azdır. Ayrıca köylü ordusunun ihtiyaçları da çevredeki köylerden karşılanmaktadır. Bu suretle hem daha kolay ihtiyaç malzemesi temin etmek hem de stratejik açıdan daha iyi bir yerde konumlanmak amacıyla ordu, günümüzde Romanya sınırları içinde yer alan Dés yönüne doğru hareket eder ve 1437 yılının Eylül ayı sonunda Szamos nehrinin yanında ordugâh kurar⁵⁵.

Soyluların topladığı birlikler kısa zamanda buraya da ulaşır ve köylü ordusu ile bir muharebe daha yaşanır. Apát Muharebesi olarak anılan bu muharebeyi bu sefer de yine köylü ordusu kazanır ve 6 Ekim 1437 (bazı kaynaklar 10 Ekim 1437 demektir⁵⁶) tarihinde Apát'ta esasında I. Kolozmonostori Anlaşması'nın hükümlerinin geçerli olduğu, ancak yeni bazı eklemeler yapılan bir anlaşma üzerinde fikir birliğine varılır ve *II. Kolosmonostori* [Kolozs Manastırı] *Anlaşması* olarak anılan bu anlaşma Kolozs Manastırı'nda kaleme alınır⁵⁷. Bu anlaşmada köylülerin istekleri daha yumuşar, etkinliklerinin ve yaptırımlarının gücü azalır. Anlaşmada köylülerin ödeyeceği vergilerin oranı bir miktar daha artar. “*Kimin ne kadar koyunu veya keçisi varsa bir 'bütün saban'a denk gelecek şekilde bir altın forint ödesin*”. Ayrıca anlaşmada serfler derebeyinin belirleyeceği yıl içinde bir gün hizmette bulunacak ve bunun dışında değirmen yapımıyla da meşgul olacaklardı⁵⁸. Bundan başka ikinci anlaşmada birinci anlaşmada yer alan her yıl Bábolna Dağı'nda toplanma maddesinin anılmamış olması dikkat çekicidir. Bu suretle ilgili madde fiiliyatta yürürlükten kalkmış olur, ancak bir mülkten diğerine serbestçe geçiş hakkı ikinci anlaşmada yine vurgulanır. Bu noktada I. Kolozsmonostori Anlaşması'nda köylülerin, II. Kolozsmonostori Anlaşması'nda ise soyluların ağır bastığı görülmektedir⁵⁹. İkinci anlaşma köylülerin eski Macar kralları tarafından kendilerine verilen haklarını bir kez daha garanti altına alıyor olsa da kararlar, yüksek soylular

⁵⁵ Held, 36.

⁵⁶ <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065>

⁵⁷ Gombos, 109; Geréb, 25.

⁵⁸ Gombos, 112; Geréb, 25; János Matusik Nep, *Erdély Küllün Történelme*, Második kiadás, Kolosvár 1868, 27; László Szalay, *Magyarország Története*, Második Kötet, Lipcse 1852, 400.

⁵⁹ Gombos, 112; Geréb, 26, 32; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986.

tarafından önceden olduğu gibi yine tanınmaz ve bu suretle köylüler muharebelerde elde ettikleri üstünlüğü anlaşma masasında sürdüremezler. “*Burada bir barıştan, anlaşmadan, silah bırakmadan söz edilemez: bir tarafın bütünüyle kaybetmesi, diğer tarafın ise bütünüyle galip gelmesi gerekiyordu*”⁶⁰. Alınan kararların fiiliyata geçirilişinin sürekli ertelendiğini gören köylüler “*Macaristan’ın Mukaddes Krallarının bağışlamış olduğu köylülerin haklarının ve ayrıcalıklarının kadim belgeler*”de yazılı olduğu şekilde kendilerine geri verilmesi amacıyla o sırada Prag’da yaşayan Kral Sigismund’a başvurmaya karar verirler. Bazı kaynaklar bu amaçla bir elçi heyeti oluşturulduğuna ve bu elçi heyetinin Prag’a, Kral Sigismund’a gönderildiğine dair bir kayıt mevcut olmadığını belirtir. Bununla birlikte muhtemelen elçi heyetinin Prag’a gelişinden sonra Kral Sigismund’un, Voyvoda László Csáki’yi görevinden aldığını, diğer Voyvoda Lévai Péter Cseh’i ise görevinde bıraktığını söyleyen kaynaklar mevcut olduğu gibi elçilerin gönderilmediğini, zaten anlaşmanın iki taraf arasında sadece geçici ateşkes sağladığını – anlaşmada “*Bu anlaşma, Kral’a gönderilen elçiler geri dönünceye kadar geçerli olacaktır*”⁶¹ ifadesi mevcuttur – ifade eden kaynaklar da vardır⁶². Bununla birlikte ikinci muharebe sonucunda kabul edilen anlaşma ile köylüler istediklerini tam olarak alamamış olsa da hareket Tisa ötesine de yayılır ve harekete başından beri sempati ile bakan Kolozsvár ve Nagyenyed şehirlerini de içine alır⁶³. Köylüler, yüksek soyluların anlaşmayı fiiliyatta kabul etmediklerini ve yeniden bir muharebe durumu yaşanabileceğini öngördüklerinden Szamos nehri yanında bulunan ordugâhı ortamın gerginleşmesi sebebiyle Kolozsvár’a taşıma kararı alır. Zaten Kolozsvár şehri bir süredir ayaklanan köylülerin merkezi durumundadır, Kolozsvár halkı da köylülerin ve küçük asilzadelerin bu hareketini desteklemekte ve onların tarafında yer almaktadır. Böylece şehrin kapıları köylülere açılır, ordunun ihtiyaçları karşılanır, köylü ordusunun ordugâhı surların önüne kurular ve şehre de güvenliği sağlamak amacıyla asker gönderilir⁶⁴.

⁶⁰ Gombos, 113.

⁶¹ Gombos, 112.

⁶² C., 2009; Gombos, 112-113.

⁶³ Held, 36-37; Garda, 7; Hegyi-W., 19; <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065;http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkeles>. Anlaşmanın maddeleri için bkz. Ferenc Albin Gombos, *Az 1437-ik Évi Parasztlázadás Története*, Ny. Gombos Ferencz Lyceum-Könyvnyomdájában, Kolozsvár 1898, 109-112. Ayrıca yine anlaşma metni için bkz. László Geréb, *A Magyar Parasztháborúk Irodalma: 1437-1514*, Hungária, Budapest 1950, 77-80.

⁶⁴ Held, 37.

Sekel ve bu aşamada nispeten az sayıda Sakson kuvvetleriyle takviye edilmiş olan ve Sekel yöneticisi Mihály Jakcs'ın komutası altında bulunan soylu ordusu 1437 yılının Aralık ayının ilk günlerinde – bazı kaynaklar Aralık ayının 10'u civarı demektedir⁶⁵ – Kolozsvár önlerine gelir ve vakit kaybetmeden köylü ordusunun ordugâhına hücum eder. Mücadele sırasında ordunun komutanı ve ayaklanmanın liderlerinden olan Budai Antal Nagy ve diğer bazı önemli isimler hayatını kaybeder ve bu şekilde köylü ordusu komuta yönünden zayıflar. Bazı kaynaklar 1437 yılının Aralık ayının 10-14'ü arasında Kolozsvár ve Kolozsmonostor arasında soylu ve köylü orduları arasında bir muharebenin yaşandığını ve Budai Antal Nagy'ın bu muharebede hayatını kaybettiğini söylerken çağdaş bir Sakson kaynağı Budai Antal Nagy'ın Kolozs Manastırı'nda soylular tarafından öldürüldüğünü iddia eder⁶⁶. Kolozsvár şehrini kuşatan soylu ordusuna Sakson kuvvetlerinin ilk başta yeterli sayıda katılmadığı görülünce soylular tarafından Saksonlara 9 Ocak 1438 tarihinde bir mektup gönderilir ve vakit kaybetmeden yeterli sayıda kuvvetle orduya katılımlarının beklendiği bildirilir. “...*Şimdi siz dostlarımıza dönüyoruz ve Haşmetli Hükümdarımız Kral Albert'in [Sigismund, 9 Aralık 1437 tarihinde ölmüştür] adıyla durumunuz hakkında ivedilikle bilgilendirilmemizi ve köylülere karşı bütün piyade ve atlı birliklerinizle bize destek olmak için acele etmenizi istiyoruz ve emrediyoruz...*”. Saksonların orduya geç katılmasının ya da ilk başta yeterli sayıda birliklerle katılmak istemelerinin sebebi büyük ihtimalle bölgede yaşanmakta olan Osmanlı akınlarıdır. Soylular ise kale kuşatmalarında tecrübesi bulunan Sakson kuvvetlerinden yararlanmak istemektedirler⁶⁷.

Bu arada soylu ordusunun bir kısmı bir kısım köylü isyancıyı kabul etmiş olan Nagyenyed şehrine hücum eder ve Aralık ayının 15'ine kadar şehri ele geçirip yakıp yıkar. Kolozsvár ise halkının da yardımıyla soylu ordusunun hücumlarına karşı koyar. Ancak özellikle Sakson topçusunun atışları şehri savunanları oldukça zor duruma düşürür. Bu arada Sakson birliklerinin kuşatma sırasında etkin bir rol üstlendiğini de belirtmek gerekir. Bundan başka 1438 yılının Ocak ayı ortasında şehirde kıtlık da baş

---

⁶⁵ Gombos, 115.

⁶⁶ Geréb, 26; Szabó, “A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés”, 587; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986.

⁶⁷ Held, 37; Gombos, 118; Geréb, 27. Mektup için bkz. László Geréb, *A Magyar Parasztháborúk Irodalma: 1437-1514*, Hungária, Budapest 1950, 82; <http://lexikon.katolikus.hu/E/erd%C3%A9lyi%C3%A1bor%C3%BA.html>

gösterir. Gerek soylu ordusunun hücumlarına gerekse de kıtlığa daha fazla dayanamayan köylü ordusu ve şehir halkı, 8 Ocak 1438 tarihinde teslim olur⁶⁸.

Kolozsvár şehri ayaklananlara yardım ettiği için Macar kralları tarafından daha önceden verilmiş olan ayrıcalıklarını kaybeder, bu ayrıcalıkları ancak 21 Eylül 1444 tarihinde Macar Kralı I. Ulászló (1434-1444) şehre yeniden geri verecektir. Yakalanan isyancıların liderlerinden dokuz kişi Torda'ya götürülür ve öldürülür. Hayatta kalan köylüler ise dağılır ve evlerine geri döner, bu suretle 1437-1438 Erdel köylü ayaklanması serflerin yenilgisi ile sona erer. Ancak köylü ordusunun büyük kısmı dağılmış ve Kolozsvár şehri soylular tarafından ele geçirilmiş olsa da ayaklanma Erdel'de nihai olarak bitmez ve dağılmış birliklerle bir süre daha mücadele edilir. Ayaklanma ancak 1439 yılında tam anlamıyla sona erer. Macar Kralı Sigismund ise ayaklanmanın ne şekilde sonuçlandığını göremez, zira Kolozsvár kuşatması başlamadan bir gün önce 9 Aralık 1437 tarihinde hayatını kaybeder. Bu arada Torda'da 2 Şubat 1438 tarihinde “*Üç Erdel Halkı*” (fraternum unionem) Kápolna Anlaşması'nı yeniler ve güçlendirir. Macar din adamı Lukacs József Marienburg (1770-1821), yenilenen anlaşmayı “*Sadece bir sadakat yemini değildir, aynı zamanda üç halkın da birlikteliğini güçlendirmiştir*” şeklinde yorumlar. Bu suretle Macar Krallığı toprakları içinde yaşanacak olaylara – “*...köylülerinin isyanının ve kötülüklerinin ortadan kaldırılması*”⁶⁹ – ve Macar Krallığı'nın başını gitgide ağrıtmakta olan Osmanlı akınlarına karşı alınacak tedbirler konusunda yeni ve daha güçlü bir mutabakat sağlanmış olur. Anlaşmanın yenilenmesinin Saksonların isteği ile gerçekleştiği güçlü bir ihtimaldir. Bu aşamadan sonra soylular artık Saksonların desteğine ihtiyaçları olmadığını düşünmekle birlikte Saksonların yoğunluğu giderek artmakta olan Osmanlı akınlarına karşı soyluların desteğine ihtiyaçları bulunmaktadır⁷⁰.

⁶⁸ Held, 38; Garda, 7; Gombos, 117, 120; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazedas-1744/>; <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065>; <http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelesek>

⁶⁹ Geréb, 28.

⁷⁰ Held, 38; Garda, 7; Hegyi-W., 19; Gombos, 115, 121-122; Geréb, 28; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-erdelyi-parasztlazedas-1744/>; <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065>; <http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelesek>

Macar Krallığı topraklarında bu yıllarda gerçekleşen olaylar hakkında çağdaş Macar kronikleri genellikle suskun kalırken daha sonraki yıllarda Macar kronik yazarları János Thuróczy (1435?-1489?), ardından Gáspár Heltai (1510?-1574?), Sebástyén Tinodi (1510-1556), Gergely Pethő (1570-1629), hukuk bilimcisi András Huszti (?-1755) ve İtalyan kronik yazarı Antonio Bonfini kısa, ancak değerli bilgiler verirler⁷¹. Thuróczy, Erdel’de ve Nyírség’de Antal Nagy’ın ve Márton’un hareketlerinden bahseder ve köylü ordusunun bir sel gibi ilerlediğini yazar⁷²:

“Bir tanesi ülkenin Erdel bölgesinde Antal diye söylenen, diğeri ise bilindiği gibi Márton, Nyír ve Szamosköz yöresinde büyük güce sahip bir köylü ordusu toplayarak ve krallık armasına el koyarak açtığı bayraklarla ve güçlü bir orduyla bir sel gibi ilerlemeye başladı. Ülkeyi kendi hâkimiyetleri altına almak için her yere girmeye gayret ettiler, bütün ileri gelen soyluları öldürdüler, kanlı kılıçlarla kendilerine katılmaları için köylere ve pazar illerine ulaklar gönderdiler ve yanlarında olmazlarsa onları yağmalaya ve katletmeye söz verdiler. Bu köylü ordusu o kadar büyüdü ki silahlı insanlar dahi onlara hücum etmeye korktular. Nihayet ileri gelenlerin çok büyük sayıdaki ordusu onları bitkin düşürdü ve mağlup etti ve hak ettikleri cezalara çarptırıldılar”⁷³.

Ayaklanmadan yaklaşık yüz elli yıl sonra yazan Gáspár Heltai’ye göre Nyírség’de ve Szamosköz’de yönetici Márton etrafına topladığı köylülerle ayaklanır ve soyluları öldürür; Antal Nagy ise Erdel’de ayaklanır, birçok soyluyu öldürür ve yağma hareketlerinde bulunur⁷⁴:

“Yönetici Márton, hem soylulardan intikam almak ve öldürmek amacıyla hem Nyírség’de hem de Nyírség ve Szamosköz’de de büyük bir köylü ordusuyla korkunç bir acımasızlık içinde harekete geçti. Köylülerin aklını başından alan ve Soylulara büyük zarar veren ve saldırılarında birçok asilzadeyi öldüren ve birçoğu başıboş gezen adamları bulunan Antal Nagy da Erdel’e hücum etti. Ancak İmparator ve Kral Sigismund geri döndüğü zaman ülkeyi sakinleştirdi ve saldıranları sert bir şekilde cezalandırdı”⁷⁵.

---

⁷¹ Török, 246.

⁷² Geréb, 30.

⁷³ Thuróczy János: A magyarok krónikája. 217. fejj., s. 261’den aktaran C. 2009; Ayrıca bkz. László Geréb, *A Magyar Paraszháborúk Irodalma: 1437-1514*, Hungária, Budapest 1950, 83.

⁷⁴ Geréb, 31.

⁷⁵ Gombos, 6. Ayrıca bkz. László Geréb, *A Magyar Paraszháborúk Irodalma: 1437-1514*, Hungária, Budapest 1950, 91.

Gergely Pethő ise şöyle yazar:

“Erdel’de köylülerin kral haline getirdiği Yönetici Antal’a karşı bir ordu toplandı. [Antal] Soylulardan büyük bir acımasızlıkla intikam aldı ve öldürdü. Bir de Nyírség’de ve Szamosköz’de de aynı şekilde köylülerin kral haline getirdiği Yönetici Márton’a karşı [bir ordu toplandı]; soylulara acımasızca davranan isyancıları Beylerin kuvvetleri İmparator Sigismund’un güçleri ile birlikte güçlkle yenip sertçe cezalandırdılar”⁷⁶.

András Huszti yaşananları şu cümlelerle aktarır:

“Erdel’de Macarlar, Antal isimli bir şahsı kendi hükümdarları seçerek ayaklandılar. Aynı şekilde Nyír ve Szamos civarında köylüler de Márton adındaki bir adamı kralları haline getirdiler. Lakin kötü bir insan olan hükümdar Antal, son mücadeleyi kaybedene kadar Soylular arasından birçoğunu öldürdü, yakıp yıktı”⁷⁷.

Bonfini, Erdel’de ve Nyírség’de yaşanan olayları Roma İmparatorluğu zamanındaki köle isyanları (M.Ö. 104-99) ve müttefik şehirlerle (M.Ö. 91-88) yapılan mücadeleler ile karşılaştırır:

“...Bundan çok önce Macaristan’da bir köylü savaşı da çıktı ve bu, Roma’daki köle veya müttefik [şehir] mücadelelerinden hiç de küçük değildi. Bu, [ayaklanma] birden çok zamanda ortaya çıktı. Erdel’de Antal, çok sayıda köylüyü topladı ve serfliği reddetmek bahanesiyle krala olan sadakati yok etti. Ardından ayaklanmaya katılmayan şehirlere ve pazar illerine ve itaatkâr soylulara saldırdı; topladığı birliklerle yağma yaptı, birçok insanı öldürdü; – İtaat etmeyen – köyleri ve pazar illerini ilk başta mahvetti, sonra yakıp yıktı. Köy ahalisinden önüne geleni öldürdü, Antal’ın tarafına geçmek istemeyen ileri gelen çok sayıda insanı prangaya vurdu...”⁷⁸.

“Aynı şekilde bir cesaretle Nyírség ve Szamosköz civarında Márton isimli bir köylü de ortaya çıktı. Bir ayaklanma patlak verdi, bir köylü ordusu topladı, bir hengâme içinde yıkıma uğrattı, köylerde ve pazar illerinde soylulara çok büyük zarar verdi. Şayet eyaletlerin yöneticileri ayaklanan birliklerin karşısına çıkmasalardı, az sayıda olsalardı, bütün ülkeyi harabeye çevireceklerdi...”⁷⁹.

---

⁷⁶ Gombos, 6.

⁷⁷ Gombos, 7.

⁷⁸ Geréb, 87-88.

⁷⁹ Geréb, 88.

Tinódi, olayları şair kimliğiyle kaleme alır:

“...İşte yine kötü bir haber duyuluyor:

Köylüler arasından iki tanesi isyan ediyor.

İkisinin de büyük orduları olduğu söyleniyor,

Köylüler saldırmak istiyor.

Biri Antal, diğeri Márton'dur.

Antal bereketli Erdel'den saldırıyor.

Kuvvetliler, rüzgâr gibi geliyorlar,

Soyluların hepsini öldürüyorlar.

Şehirlere elçiler gönderiyorlar,

Kanlı kılıçlarla hediyeler istiyorlar:

Yanlarına geçerse hemen saldırmıyorlar

Korkunç silahlarıyla cezalandırıyorlar.

O kadar nefret dolu ki bu köylüler,

Beyler, soylular onlardan kaçıyorlar,

Uzun süre saldırmaya cesaret edemiyorlar,

Sonunda her şeyi kaybettiklerini görüyorlar.

Onlar bir araya gelerek saldırıyorlar,

İki köylü kralla karşı karşıya geliyorlar,

Bir ovada toplanıyorlar,

Köylüler kısa zamanda dağılıyorlar”⁸⁰.

Çağdaş bir Sakson kâtibi, Antal Nagy isimli bir Macarın ayaklandığını ve bütün Erdel’i ve soyluları ele geçirmek istediğini belirtir: “*Miladın 1437. yılında Antal Nagy isimli bir Macarın isyan ettiği ve köylülerden meydana getirdiği ordusuyla bütün Erdel’i, özellikle de soyluları ele geçirmek istediği yazılsın...*”⁸¹.

5) 1437-1438 Erdel Köylü Ayaklanmasının Genel Bir Değerlendirmesi

Erdel’de yaşanan 1437-1438 köylü ayaklanmasının en önemli dönüm noktası her ne kadar fiiliyatta uygulanmamış olsa da köylüler ve soylular arasında 6 Temmuz 1437 tarihinde Kolozs Manastırı’nda yapılan I. Kolozsmonostori Anlaşması’dır. Bu anlaşma her açıdan köylülerin ve küçük asilzadelerin lehine sonuçlanır. Anlaşma, iki açıdan

⁸⁰ Geréb, 94.

⁸¹ Gombos, 6; Geréb, 31.

önemlidir. Birincisi serflerin varlığı köy sınırları dışında da resmi şekilde kabul edilir. İkincisi köylüler anlaşma sonucunda zaten daha önceki Macar kralları tarafından kendilerine verilmiş olan bir mülkten diğerine geçiş hakkını yeniden elde ederler, ağır vergilerin yükünden ve angarya işlerin sorumluluğundan da kurtulurlar. Dolayısıyla anlaşma “*Mukaddes Krallar tarafından Macarların ülkesinin bütün sakinlerine bağışlanmış ve izin verilmiş özgürlüklerin iade edilmesi ve geri kazanımı lehine*” gerçekleşmiştir⁸². Anlaşmanın en önemli maddesi kuşkusuz ki sorunların çözümü amacıyla her yıl Bábolna Dağı’nda tarafların elçiler vasıtasıyla bir araya geleceklerine dair maddedir. Bu madde, köylüleri Macar feodal sisteminin doğrudan aktif bir ögesi haline getirir ve yönetim mekanizmasının içine resmi şekilde dâhil eder. Bu maddenin Orta Çağ Macar feodal düzeni içinde otonom bir yönetim anlayışı geliştirerek Erdel’deki köylüler aracılığıyla bir parlamento oluşumuna zemin hazırlayıp hazırlamadığı sorusu günümüzde de tartışılmaktadırlar. Her ne şekilde olursa olsun I. Kolosmonostori Anlaşması’nın köylüleri, dolayısıyla serfleri yönetim mekanizması içinde yeni bir sosyal ve politik öge haline getirdiği açıktır. Bundan başka bu anlaşmada Ulahların da etkisinin olduğu görülür. Bu bağlamda anlaşma “*Erdel Prensiği’nin Macar ve Ulah sakinlerinin birlikteliğinin sembolü*” haline gelmiştir. Hatta Macarların ve Ulahların bayraktarı olan Vajdaházi Pál Nagy’ın da anlaşmaya Ulahların dâhil edilmesi konusunda çaba gösterdiği bilinir. Zira anlaşmada geçen “*Erdel Prensiği’nin... sakinleri*” ve “*Macar ve Romen [Ulah] birlikteliği*” şeklindeki ifadeler bu görüşü doğrulamaktadır. Ayrıca ayaklanmaya katılan Macarların ve Ulahların kendilerini “*özgür statüye sahip insanlar*” olarak tanımlamaları da dikkat çekicidir ve bu tanımlama Husitizm düşüncelerini yansıtmaktadır⁸³. Bu noktada İngiliz tarihçisi Rodney Hilton’un (1916-2002) şu yorumu önem kazanır⁸⁴: “*ağır vergiye ve taleplere karşın... ayaklanma yayılmayabilir, gergin toplumsal ilişkiler içinde kalabilirdi... Görülen o ki bu gerilim köylüler tarafından tutucu bir görüş noktası olarak değerlendirildi. – Mücadeleye başlamak için esaslı bir kitleye sahip olmayan – köylüler geleneksel rollerinin toplumun herhangi bir katmanı tarafından yok sayılmasını kabul edemediler ...*”

⁸² Held, 33; István Szabó, *A Magyar Parasztság Története*, A Magyar Szemle Társaság, Budapest 1940, 19; Geréb, 32.

⁸³ Held, 34; Geréb, 24-25, 32; Jancsó, 70; Barta-Bóna-Makkai-Mócsy-Tóth-Vékony, 1986; <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065>

⁸⁴ Held, 34.

Yukarıdaki yorumdan da anlaşılacağı üzere Erdel'deki köylü ayaklanmasının sağlam ve sürekli destek alabileceği bir kitleye sahip olmadığı görülmektedir ve bu şekildeki bir ayaklanmanın bir süre sonra başarısızlığa uğrayacağı açıktır. Zira ayaklanma sınırlı bir bölgede gerçekleşir ve Avrupa'nın diğer yerlerindeki – örneğin Bohemya – köylü ayaklanmaları ile eş güdümlü şekilde değildir. Belki de en önemlisi köylülerin sadece bir noktaya odaklanması, hareketin politik bir amaç taşımaması ve geniş boyutta sosyal amaçlara hizmet etmemesidir. Zira Rus tarihçisi Boris Fjodorovics Porsnyev de (1905-1972) Orta Çağ'daki ayaklanmalarda ve feodalite karşıtı hareketlerde kitleleri harekete geçirici çağrılarının önemli yer tuttuğunu, ancak ilk aşamada hareketlerin politik bir temele oturmayıp daha ziyade sübjektif bir yapıya sahip olduklarını belirtir⁸⁵. Bundan başka köylüleri kesin galibiyete ulaştıracak yetkin bir komuta kademesinin olmaması ve köylü ordusunun son aşamada Sekel ve Sakson kuvvetleriyle desteklenmiş soylu ordusu karşısında zayıf kaldığı da bir gerçektir. Orta Çağ'da Avrupa'da sosyal ve ekonomik koşulların kötüleşmesi veya dini oluşumlar sebebiyle birtakım huzursuzlukların ortaya çıktığı ve bunların zaman zaman bir ayaklanmaya veya silahlı mücadeleye dönüştüğü görülür. Bu suretle Romence'de *Răscoală de la Bobâlna* (Bábolna Ayaklanması) şeklinde anılan 1437-1438 Erdel köylü ayaklanması, 1358 yılında Fransa'da patlak veren Jacquerie Ayaklanması, yine Fransa'da 1378-1384 yılları arasında süren Tuchin İsyanı, 1381 yılında İngiltere'de ortaya çıkan Wat Tyler olayı ve Çek ülkesinden yayılan Husitizm hareketi vb. toplumsal olayların sebeplerini ve sonuçlarını bu bağlamda düşünmek ve yorumlamak gerekir⁸⁶.

1437-1438 köylü ayaklanmasında Ulahların durumu zaman zaman tartışma konusu olmaktadır. Ayaklanma, esas itibariyle Szamos nehrini merkeze alarak Alsó-Fehér, Torda, Kolozs ve Szolnok-Doboka'da yoğunlaşır. Bu yerler Macarların ve Ulahların yerleşiminin yoğun olduğu bölgelerdir. Zaten hareket de bölgedeki Macar köylüleri ve küçük asilzadeleri tarafından başlatılmış, ancak devamında hepsi olmasa da bir kısım Ulah halkı – soylular ile mücadele eden köylü ordusunu Ulah köylü ordusu şeklinde anan kaynaklar da mevcuttur: *Ulah köylü ordusunun komutanları Márton ve*

---

⁸⁵ Geréb, 29; Held, 35.

⁸⁶ Held, 35; Geréb, 33; <https://baloghpet.com/2019/04/23/-budai-nagy-antal-fele-parasztfelkeles/>; <http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelesek>

*Antal...*⁸⁷ – harekete destek vermiştir. Bu durumda zaman zaman tartışılan Ulah gruplarının harekete destek vermediği, yeterince destek vermediği veya harekete katılımdan uzak durduğu şeklindeki yorumlar yanlıştır. Zira Erdel'deki toplumsal ve ekonomik koşullardan onlar da hoşnut değildir⁸⁸. Bu noktada “*Ekonomik bir gelişim ortaya çıktığı zaman feodal düzenin niteliğinin değişimi için toplumsal gerilimler ve karşıt söylemler de canlılık kazanmaktaydı*” şeklindeki değerlendirmeyi bir kez daha hatırlatmak yararlı olacaktır⁸⁹.

Ulah köylülerini harekete katılmaya teşvik eden oluşumlar Macarlarınkinden farklıdır. Her şeyden önce Ulahlar bölgede Saksonlar ve Sekeller gibi ayrıcalıklı bir konuma sahip değildir. Öte yandan Macar köylüleri kendilerine yapılan haksızlıklar sonucunda soylulara ve Erdel Piskoposuna karşı sempati duyguları beslememekteyken Ulahların *kniazi* diye adlandırılan liderleri ile büyüyen sorunları vardır. Erdel bölgesinde öyle Ulah toplulukları yaşamaktadır ki bunlar Sigismund'un ordusunda Husitlere karşı yapılan seferlerde görev almışlar ve yurda dönüşte kendilerini liderleri ile yaşanan gerginliklerin ve çekişmelerin ortasında bulmuşlardır. 1437-1438 yıllarında yaşanan köylü ayaklanmasında örneğin Hunyad'ta ve Máramaros'ta en büyük etnik grubu oluşturan Ulahlar hareketsiz kalmış, aynı şekilde Krassó'dan, Arad'tan, Bihar'dan ve Fogaras'tan da katılımlar olmamış, harekete daha ziyade liderlerinden memnun olmayan Ulah kitleleri katılmıştır. Bu bağlamda Ulah kitlelerinin bazı Romen tarihçilerinin iddia ettiği üzere herhangi bir ulusal birlik/dayanışma duygusu sonucunda harekete destek vermeleri söz konusu değildir. Zaten feodal toplumlarda milliyet kavramı henüz oluşmamıştır ve bu dönemde bireyler arasında da genel olarak bir milliyet düşüncesi mevcut değildir. Bu yüzden Ulahların liderleri olan kniazilerin büyük kısmı Macar derebeylerinin yanında yer almıştır. Ayrıca Ulahlar arasında her ne kadar huzursuzluğa sebep olsa da Katolik inancına geçmeleri yönünde yapılan telkinlerin de Ulahların Macar yöneticilerine ve din adamlarına karşı olumsuz duygular oluşturacak ve bu suretle harekete destek verecek şekilde olmadığını belirtmek gerekir. Bütün bunlardan 1437-1438 köylü ayaklanmasının Ulahlar arasında Macar karşıtı bir hareket şekline bürünmediği anlaşılmaktadır. Bu sonuçlardan başka ayaklanmanın Ulahlar açısından bir

---

⁸⁷ Szalay, 399.

⁸⁸ Held, 35.

⁸⁹ Török, 245.

başka sonucu da sayıları azalan ve bölgedeki kargaşalıklardan dolayı huzursuz olan Macar köylülerinin yerini bu tarihten sonra artık yavaş yavaş Ulah köylülerinin almaya başlamasıdır. Bu durum Ulahlar için de avantajlıdır, zira kendi kniazilerinin yerini Macar beyleri almıştır ve durumları şimdi göreceli de olsa biraz daha rahattır. Şurası bir gerçektir ki bölgedeki Ulah toplulukları 1437-1438 yıllarındaki gelişmelerden sonra artık daha aktif bir rol oynamaya başlamış ve Ulahlar bu şekilde tarih sahnesinde daha görülür hale gelmiştir⁹⁰.

16 Eylül 1437 tarihinde Kápolna'da imzalanan Kápolna Anlaşması'nın ise ekonomik ve toplumsal koşullar sebebi ile bundan sonra daha sık çıkacağı tahmin edilen küçük veya büyük çaplı isyanlara karşı imzalandığı bir gerçektir. Anlaşma aynı zamanda gitgide büyüyen Osmanlı tehlikesine karşı da bir güvence sağlamaktadır. Bu anlaşma ile Erdel'de üç etnik grubun da varlığı resmi şekilde kabul edilmiş olur ve her üç taraf da – Macarlar, Sekeller ve Saksonlar – birbirlerini iç ve dış tehditlere karşı, yani içte serflere, dışta ise Erdel'e, dolayısıyla Macar Krallığı topraklarına akınlar yapan Osmanlılara karşı destekleyecektir. Anlaşma aslında ülke içindeki büyük çaplı toplumsal hareketlere karşı yapılmış bir anlaşma olmakla birlikte aynı zamanda ülke dışından gelecek tehditler için de anlaşmayı kabul eden tarafların elini güçlendiriyordu. Bu bağlamda anlaşma üzerine “...yüzyıllar boyunca bu ülkenin [Macaristan] toplumsal, politik gelişiminde aktif bir rol oynamıştır” şeklinde yapılan yorum yanlış değildir. Bundan başka anlaşmanın Ulahların baskısı sonucunda yapıldığını iddia eden görüş de ilginçtir: “Macar asilzadeleri, Sekeller ve Saksonlar, Kápolna Anlaşması'nı bu zamana kadar Erdel'in ayrıcalıklı sakinleri olan ve ancak bu zamandan itibaren onlara haksız bir şekilde yapılan baskıların sonucunda Ulahların baskısı üzerine yapmışlardır”⁹¹. Buradan Ulahların o zamanlar olmasa bile ilerleyen zamanda güç kazandıkları takdirde Erdel ve dolayısıyla Macar Krallığı için bir tehlike oluşturabileceklerini ihtimalinin de düşünülmekte olduğu ortaya çıkar. Bununla birlikte anlaşmanın Erdel'de varlığını artık günden güne güçlendiren Ulah unsurlarını Erdel politikasından tamamen çıkarma amacı taşıdığını ve Ulahlara karşı yapıldığını söyleyen kaynaklar da mevcuttur. Bu anlaşmanın imzalanmasından önce Erdel'de yaşayan Ulah topluluklarının diğer üç halkla birlikte eşit koşullarda yaşadığını, ancak bu anlaşmadan sonra bu durumun değiştiğini savunan Romen tarihçileri de vardır. Ancak

⁹⁰ Held, 35; Török, 244; Gombos, 44, 133; Geréb, 23.

⁹¹ Gombos, 104.

anlaşmada geçen “*vexilifer Universitatis regnicolarum Hungarorum et Valachorum*” ifadesinden bu şekilde bir anlam çıkarmak mümkün değildir. Zira ayaklanmaya katılanların büyük çoğunluğu Macar olup, Ulahlar az sayıdadır ve Ulahların ayaklanmaya katılım sebepleri Macarlarınkinden farklıdır⁹². Bundan başka Kápolna Anlaşması ile ilgili şu noktayı da belirtmek gerekir. 1420-1421 yıllarında Osmanlılar Erdel’in güney bölümünü yakıp yıkarlar. Krallık hazinesinde yeteri kadar kaynak olmadığından dolayı Sigismund, Barcsaság yöresinin vergisini Erdel’in zarar gören bölgelerinin onarımına harcar. Ancak bu tedbirler yeterli değildir ve Sigismund, Osmanlılarla anlaşma yolunu seçer. Bununla birlikte bölgede Osmanlıların etkisi günden güne ağır basmaktadır ve yayılan huzursuzluk ilk başta Erdel’de hissedilmektedir. Bu amaçla Macarlar, Sekeller ve Saksonlar 1427 yılında Brassó’da toplanıp artık sınırlar dışındaki en büyük tehlike olan Osmanlılara karşı bir anlaşma yaparlar. 1437 yılında yapılan Kápolna Anlaşması’nın temelinde bu anlaşmanın serfleri de içine alacak şekilde genişletilmiş bir versiyonu olduğu da dikkatlerden kaçmamalıdır⁹³.

1437 yılında başlayan ve 1438 yılında sona eren Macar Kralı Sigismund’un hükümdarlığının son yılında gerçekleşen Erdel’deki ayaklanma Macar tarihindeki ilk köylü ayaklanmasıdır ve aynı zamanda ilk kitlesel harekettir. Ülkede Macar Kralı II. Ulászló (1490-1516) zamanında 1514 yılında György Dózsa’nın (1470-1514) önderliğinde gerçekleşen köylü ayaklanmasına kadar herhangi büyük çaplı bir olayın yaşanmamış olmasından 1437-1438 köylü ayaklanması sonrasında uzun vadede kısmi de olsa iyileştirmeler yapıldığını, köylülerin durumunun tam anlamıyla iyileşmese bile en azından daha kötüye gitmediğini anlamak gerekir. Ayaklanma sonrası köylülerin bütün istekleri zaten doğal olarak gerçekleşmedi, hatta 1439 ve 1445 yıllarındaki düzenlemeler ile durumları daha da zorlaştı. Ancak köylüler sabırla II. Kolozsmonostori Anlaşması’nın arkasında durdular ve isteklerini kısmen de olsa almaya çalıştılar, bu durumu Habsburg Hanedanı’ndan (1437/1439-1453/1457) Kral Albert’in (1437-1439) eşi Kraliçe Erzsébet’in (1437-1439) yazdığı mektuplar da göstermektedir. Bununla birlikte Macar tarihinde serf ve soylu arasındaki mücadele hiçbir zaman tam anlamıyla son bulmadı. Bu

⁹² Geréb, 25; Jancsó, 71; Peter F. Sugar, *Southeastern Europe Under Ottoman Rule, 1354-1804*, A History of East Central Europe, Volume 5, 147-148; Lajos Tamás, *Az Erdélyi Oláhság*, 423, http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf9305.pdf (06.05.2020).

⁹³ Török, 246; Held, 36; Garda, 7; Hegyi-W., 19; Gombos, 70; Jancsó, 70; Tarjan, “1437. július 6. A kolozsmonostori egyezmény megkötése”.

durumu İtalyan kronik yazarı Bonfini de teyit eder: “*Bu mücadele köylü halkla sürdü, iki eşit kuvvete sahip kesim arasında patlak veren savaş arka planda asla durmadı*”. Zira 1514, 1527, 1569, 1570, 1573, 1599, 1632 ve 1697 yıllarında yaşanan köylü ayaklanmaları Bonfini’nin bu yorumunu doğrular niteliktedir⁹⁴.

Ayrıca bu zamandan sonra Macar Krallığı’nın dikkatinin bütünüyle bölgede yoğunluğunu arttıran Osmanlı akınlarına ve ilerleyişine yöneldiğini ve Macarların Osmanlılarla daha şiddetli şekilde mücadele ettiğini – Uzun Sefer (1443-1444), Varna Muharebesi (10 Kasım 1444), II. Kosova Muharebesi (17-20 Ekim 1448), II. Belgrad Kuşatması (4-22 Temmuz 1456) vb. – belirtmek gerekir. Zira Avrupa’ya geçtikten sonra Osmanlılar kısa zamanda Balkan Yarımadası’nı hâkimiyetleri altına almış ve Macar Krallığı sınırlarına dayanmışlardır. Macar Krallığı’nın gerek yaşanan gelişmelerden gerekse de yüksek miktarlardan dolayı Erdel’de uzun zamandır vergi toplayamıyor olması finansal durumunu iyice zayıflattı ve Erdel’in savunma masraflarını soylular ve Macar Kralı üzerine yıktı. Tahta yeni çıkmış olan Kral Albert, yaşanan sorunlara ne şekilde çözüm bulunacağını düşünürken 1438 yılının ilkbahar aylarında Osmanlılar Erdel’e doğru harekete geçer. Voyvoda Dezső Losonczi (1438-1441), Erdel’i savunmak istese de bunu başaramaz ve geri çekilir. Osmanlı Padişahı II. Murat (1421-1444) ise Erdel’i hâkimiyeti altına almanın planlarını yapmaktadır. Erdel’de karışıklıklar ve sorunlar bulunmasına rağmen Brassó ve Szeben direnir, Osmanlılar ancak Medgyes, Segesvár vb. yerleri elde ederler. Osmanlı seferi iki ay kadar sürmüş olsa da sefer, Erdel’in güney yörelerini mahveder. Ayrıca 1437-1438 yıllarında yaşanan olaylar yüzünden Erdel’de birçok asilzadenin mülkü zarar görmüş, yağmalanmış veya yıkılmıştır. Ayaklanma sona erdikten sonra hem bu mülkler onarılmış hem de soylular küçük kaleler/müstahkem mevkiiler yaptırmışlardır. Bu tür yapılar hem köylülerden olan çekinceden hem de baskıları artık tehlikeli hale gelmeye başlayan Osmanlı akınlarına karşı birer savunma unsuru olarak görülmüştür⁹⁵.

Macaristan’da 1990’lı yıllardan, yani rejim değişikliğinden sonra ortaya çıkan tarih anlayışı 1437-1438 köylü ayaklanmasını 1990 öncesi tarih anlayışından genellikle

⁹⁴ Gombos, 80, 127; Geréb, 34; Szabó, “A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés”, 587; <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/079/pc007984.html#3> (15.04.2020).

⁹⁵ Held, 38; Gombos, 130-131; Jancsó, 74; <https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065>; <http://baloghpel.com/2019/04/23/a-budai-nagy-antal-fele-parasztfelkeles/>

farklı şekilde “*dramatik bir ivmelenme*”, “*çağın köylü toplumunu simgeleyen ağır bir süreç*” vb. şekilde ele almakta ve ayaklanmayı 1990 öncesi tarih anlayışı gibi Macar tarihinde ve toplumsal süreçlerde çığır açan bir olay olmaktan ziyade Macar tarihi içinde toplumsal ve ekonomik koşulların sonucunda ortaya çıkmış doğal bir olay olarak yorumlamaktadır. Bununla birlikte “*Macaristan’daki serflerin 1514 köylü ayaklanmasına kadar en büyük silahlı hareketti*” şeklinde değerlendirmeler de mevcuttur⁹⁶. Bundan başka Erdel köylü ayaklanması sebeplerinden dolayı kendisi ile benzerlik gösteren yaklaşık üç yüz yıl sonra 27 Nisan 1735 tarihinde Sırp ve Macar köylüleri tarafından başlatılan ve lideri Szegedinác Jovánovics Péró’nun (1655-1736) adından dolayı “*Péró Ayaklanması*” diye anılan ayaklanmaya da etki etmiştir⁹⁷.

Son yıllarda yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda 1437-1438 köylü ayaklanmasındaki bazı süreçlerin bugüne kadar belki de yanlış yorumlandığı ihtimali ortaya çıkmıştır. Örneğin Romanyalı Macar tarihçisi Lajos Demény’in (1926-2010), 1987 yılında yayımlanan “*Parasztfelkelés Erdélyben 1437-1438*” başlıklı eserindeki şu noktalar dikkat çekicidir:

1) Ayaklanma tek bir bölgede değil, birbirinden farklı iki bölgede yaşanmıştır. Bu bağlamda bir ayaklanma Erdel’de çıkarken diğer ayaklanma da yaklaşık olarak 150 km. uzakta olan Szabolcs, Szatmár ve Ugocsa’yı da içine alan Nyírség’te başlamıştır. Bu bölgeler arasında doğrudan bir bağlantı mevcut değildir. Torda eyaletinin ise ayaklanmaya aktif şekilde katılıp katılmadığını tahmin etmek güçtür⁹⁸.

2) Konu ile ilgili doğruluğundan şüphe duyulan belgeler de mevcuttur. Bunlar arasında örneğin 30 Ekim 1437 tarihinde Erdel Voyvoda Vekili Loránd Lépes’in *Szamos ırmağı yanındaki ordugâhta* yazdığı bir mektuptan söz edilmektedir ki bu mektubun varlığı kanıtlanamamıştır. Bundan başka ikinci mücadelenin bugüne kadar Kis-Szamos vadisinde yaşandığı kabul edilmekte idi. Bununla birlikte mücadelenin daha kuzeyde Sajó ve Nagy Szamos vadisinde bir yerde, 1437 yılının Temmuz-Eylül ayları arasında yaşanmış olması kuvvetli bir olasılıktır⁹⁹.

---

⁹⁶ Hegyi-W., 19.

⁹⁷ Gombos, 132.

⁹⁸ Hegyi-W., 20-21.

⁹⁹ Hegyi-W., 21.

3) Bugüne kadar 16 Eylül 1437 tarihinde imzalanan Kápolna Anlaşması'nın Kápolna'da imzalandığı kabul görmekteydi. Ancak bu yeri belki de söz konusu mevkie yakın olan Alparét köyü yanında bulunan köylülerin mevzilerinin de yer aldığı Bábolna Dağı'na yerleştirmek de mümkün görünmektedir. Zira Kápolna'nın adı kaynaklarda ilk defa 1467 yılında Kápolnamezö adıyla Csicsó kalesine yakın bulunan bir Romen köyü olarak geçmektedir¹⁰⁰.

Sonuç

Avrupa, XIV. yüzyıldan başlayarak XVIII. yüzyılın sonuna kadar kıtanın çeşitli yerlerinde çıkan köylü ayaklanmaları, isyanlar ve diğer toplumsal olaylar ile sarsılır. Bu toplumsal olaylar, Avrupa'da dört yüz yıl boyunca her yerde hemen hemen aynı ekonomik ve toplumsal sorunların bulunduğunu ve bu sorunlara çözüm üretilmediğinin/üretilmekte geç kalındığının birer işaretidir. Bu tür gelişmeler Avrupa tarihinde toplumsal, ekonomik, dini ve politik anlamda önemli gelişmelere ve değişimlere yol açtığı gibi aynı zamanda Avrupa'nın tarihinin ve Avrupa insanının düşünce dünyasının da şekillenmesine katkıda bulunur.

1437-1438 Erdel köylü ayaklanması XV. yüzyılda Avrupa'da görülen temelde feodal düzenin yaptırımlarına karşı ortaya çıkmış bir ayaklanmadır. Orta Çağ Macar Krallığı'nın özellikle Husitlere karşı olan mücadelede ölçsüz şekilde masraf yapması, bozulan ekonomik durumu düzeltmek amacıyla vergileri arttırması, üstüne üstlük toplumsal ve ekonomik sıkıntıları en çok hisseden kesim olan küçük asilzadelere ve serflere giderek daha çok görev ve sorumluluk yüklemesi Erdel coğrafyasında böyle bir ayaklanmanın zeminini hazırlamıştır. Bu sebeplere ilave olarak Avrupa'da hızla yayılan ve özellikle ekonomik durumu iyi olmayan toplum kesimleri tarafından daha çabuk benimsenen Husitizm'in de bu ayaklanma da payı olduğunu unutmamak gerekir.

Ayaklanma, Erdel'in ekonomik, toplumsal ve finansal süreçlerini sekteye uğratmış, bu bağlamda insan kaybına da sebep olduğu gibi bir tehlike anında istediklerini alamamış olan küçük asilzadelerin ve köylülerin – II. Belgrad kuşatması hariç – asker toplama sürecinde gönülsüz davranma riskini de arttırmıştır. Bu durum Macar Krallığı'nın en büyük sorunu haline gelmiş olan Osmanlı akınları ve ilerlemesi karşısında Erdel'in, dolayısıyla da Macar Krallığı'nın sınırlarını tehdide açık hale getirmiştir. 1514

---

¹⁰⁰ Hegyi-W., 21.

yılında György Dózsa'nın önderliğinde başlayan ve Macar tarihinin ikinci büyük kitlesel hareketi olan ayaklanmanın da ekonomik ve dini sebeplerin yanı sıra Osmanlı ilerleyişine son vermek amacıyla Papa X. Leó'nun (1513-1521) çağrısı üzerine düzenlenecek sefer için asker toplama sürecinde ortaya çıktığı ve bu ayaklanmanın 1526 yılında gerçekleşen Mohaç Savaşı'na giden yolda Macar Krallığı'nı her açıdan zayıflattığı bir gerçektir.

1437-1438 Erdel köylü ayaklanmasının iki önemli sonucu bulunmaktadır. Bunlardan ilki I. Kolosmonostori Anlaşması'nda yer alan soylular ve köylüler arasında elçiler vasıtasıyla her yıl Bábolna Dağı'nda yapılmasına karar verilen görüşmedir. Bu durum her ne kadar fiiliyata geçirilememiş olsa da Macar tarihinde ilk defa toplumsal hiyerarşinin üst basamağında bulunan soylular ile alt basamağında bulunan serflerin doğrudan görüşmeler yapabileceğini ve serflerin sıkıntılarını bir aracı olmadan yetki sahibi soylulara aktarabileceğini söz konusu etmesi açısından önemlidir. İkinci önemli sonuç ise Erdel'de her üç halkın da varlığını resmi şekilde kabul eden Kápolna Anlaşması'dır. Anlaşmanın 1847-1848 Macar Özgürlük Savaşı sonuna kadar yaklaşık dört yüz yıl boyunca yürürlükte kalması ve Erdel'in toplumsal yapısını tayin etmesi önemini ortaya koymaktadır.

1437-1438 Erdel köylü ayaklanması Orta Çağ'da Macar toplumunun derinliklerinde yaşanan huzursuzlukların ve gerilimlerin ilk defa gün yüzüne çıktığı, büyüyen huzursuzlukların ve gerilimlerin Macar soyluları ve yöneticileri tarafından da fark edilmesini sağlayan, Orta Çağ'da Avrupa'da yaşanan diğer ayaklanmalardan sonuçları itibarıyla farklı bir yerde duran toplumsal bir olaydır.

Kaynakça

BÁNYAI, Imre, "A vallási szekták mai értelme és szerepe", *Történelmi Szemle*, 3-4, 2004, s. 413-414.

BARTA, Gábor-Bóna, István-Makkai, László-Mócsy András-Tóth, Endre-Vékony, Gábor, *Erdély Története, A Kezdetektől 1606-ig, Első Kötet, Szerkesztette: Makkai László-Mócsy András*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1986 (<http://mek.oszk.hu/02100/02109/html/1.html>) (16.04.2020)

C., Tóth Norbert, *Magyarország Története. Luxemburgi Zsigmond Uralkodása 1387-1437*, (Főszerkesztő: Romsics Ignác), Kossuth Kiadó, 2009.

E., Kovács Péter, "Dózsa György 1514-2014. Beszélgetés C. Tóth Norberttel És Pálosfalvi Tamással", *Magyar Tudomány*, 2015/1, s. 63-74.

ECKHART, F., *Macaristan Tarihi*, (çev. İbrahim Kafesoğlu), Türk Tarih Kurumu Yayınları X. Dizi, Sayı 3^a, 2. Baskı (Tıpkıbasım), Ankara 2010.

ENGEL, Pál, *Beilleszkedés Európába a Kezdetektől 1440-ig. Magyarok Európában I.* (ed. Glatz Ferenc), Háttér Lap- és Könyv Kiadó, Budapest 1990.

- ENGEL, Pál, *Szent István birodalma. A középkori Magyarország Története*, (szer. Glatz Ferenc), MTA Történettudományi Intézete, Budapest 2001.
- GARDA, Dezső, "Az 1437-es évi parasztfelkelés", *Múltunk, Gyergyói Hírlap*, 2018.március 16-18, s. 7.
- GERÉB, László, *A Magyar Parasztháborúk Irodalma: 1437-1514*, Hungária, Budapest 1950.
- GOMBOS, Ferenc Albin, *Az 1437-ik Évi Parasztlázadás Története*, Ny. Gombos Ferenc Lyceum-Könyvnyomdájában, Kolozsvár 1898.
- GÜL, Muammer, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul Ekim 2012.
- GÜNGÖRMÜŞ, Naciye, *Macaristan'da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-2009)*, Köksav Yayınları, Birinci Baskı, Ankara Ocak 2010.
- HARMATH, Árpád Péter, A déli végyárrendszer kiépülése (http://jegyzettar.blog.hu/2017/09/03/a_deli_vegyarrendszer_kiepulese) (20.04.2020)
- HARMAT, Árpád Péter, A középkori feudális magyar társadalom (<http://tortenelemcikkek.hu/node/225>) (30.03.2020)
- HEGYI, Géza-W. Kovács András, "Megjegyzések Az 1437-1438. Évi Parasztfelkelés Történetéhez", *Korunk*, 29. évf., 2. sz. 2018 február, s. 18-24.
- HELD, Joseph, "The Peasant Revolt of Bábolna 1437-1438", *Slavic Review*, Volume 36, Issue 1, March 1977, s. 25-38.
- HÓMAN, Bálint-Szekfű, Gyula, *Magyar Történet*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest 1928 (<http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0002/index.html>) (10.04.2020).
- JANCSÓ, Benedek, *Erdély Története*, A Minerve Irodalmi és Nyomdai Műintézet, Cluj-Kolozsvár 1931.
- K., Nagy Sándor, *A Jobbágyság Története Magyarországon*, Pleitz Fer. Pál Könyvnyomda, Nagy-Becskerek 1891.
- KENYERES, István, "A Habsburg Monarchia és a Magyar Királyság pénzügyei és hadi költségei a 16. század közepétől a 17. század első harmadáig", *Történelmi Szemle*, LV, 4 (2013), s. 541-568.
- KORDÉ, Zoltán, "A székelyispáni méltóság a Zsigmond-korban", *Történelmi szemle*, 46. évf., 3-4. sz., 2004, s. 193-239.
- MÁLYUSZ, Elemér, *Az Erdélyi Magyar Társadalom A Középkorban*, MTA Történettudományi Intezet, Budapest 1988.
- MARCZALI, Henrik, *Erdély Története*, Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Budapest 1935.
- MATUSIK, János Nep, *Erdély Külön Történelme*, Második kiadás, Kolozsvár 1868.
- RÁSONYI, László, *Tarihte Türklük*, Üçüncü Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 126, Seri III – Sayı: A.34, Ankara 1993.
- SZABÓ, Ervin, "A középkori parasztforradalmak és az 1437. évi felkelés", *Korunk*, 12. évf., 7-8. sz., 1937, s. 581-587.
- SZABÓ, István, *A Magyar Parasztság Története*, A Magyar Szemle Társaság, Budapest 1940.
- SZALAY, László, *Magyarország Története*, Második Kötet, Lipcse 1852.
- SUGAR, Peter F., *Southeastern Europe Under Ottoman Rule, 1354-1804*, A History of East Central Europe, Volume 5.
- TAMÁS, Lajos, *Az Erdélyi Oláhország* (http://adatbank.transilvania.ro/html/alcim_pdf9305.pdf) (06.05.2020)
- TANİLLİ, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası-Ortaçağ: Feodal Dünya*, II. Cilt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Temmuz 2015.
- TARJAN, M. Tamás, "1437. július 6. A kolozsmonostori egyezmény megkötése" (http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1437_julius_6_a_kolozsmonostori_egyezmey_megkotesi) (05.05.2020)

TEMESVÁRY, János, *Erdély Középkori Püspökei*, NY. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részv.-Társaság, Cluj-Kolozsvár 1922.

TÖRÖK, János, "Erdélyi parasztfelkelés", *Aetas*, 1994/001, s. 244-246.

WHELAN, Mark, *Sigismund of Luxemburg and the Imperial Response to the Ottoman Turkish Threat, c. 1410-1437*, Royal Holloway, University of London, Thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy. Supervised by: Professor Jonathan Harris, 2014.

ZSOLDOS, Attila, "II. András reformjai", *História*, 2001/1-2, s. 26-29.

ZSOLDOS, Attila, "II. András Aranybullája", *Történelmi Szemle*, LII, Budapest 2011, s. 1-38.

<http://lexikon.katolikus.hu/E/erd%C3%A9lyi%20paraszth%C3%A1bor%C3%BA.html>

(15.03.2020)

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/9-i-maria-ii-kis-karoly-es-zsigmond-kora-13821437-14D4/vi-hadjaratok-zsigmond-egyeduli-kiralysaga-alatt-1396-tol-1437-ig-1592/21-az-1437-evi-erdelyi-parasztlazadas-1744/> (21.03.2020)

<https://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=3065> (24.03.2020)

<https://baloghpert.com/2019/04/23/a-budai-nagy-antal-fele-parasztfelkeles/> (19.03.2020)

<http://magyarhaza.mindenkilapja.hu/html/18439484/render/parasztfelkelesek>

(25.03.2020)

www.ehumana.hu/arpad/1/p11.htm (31.03.2020)

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/a-kozepkor-tortenete-476-1492/paraszto-kora-kozepkorban/a-paraszti-szolgalatasok> (03.04.2020)

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/a-kozepkor-tortenete-476-1492/paraszto-kora-kozepkorban/a-kozepkori-uradalmi-rendszer-a-termeszeti-gazdalkodas> (03.04.2020)

<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/079/pc007984.html#3> (15.04.2020)

<http://mek.oszk.hu/02100/02109/html/1.html> (19.04.2020)